

Programi digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama

Ćurković, Magdalena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:310682>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Prijediplomski sveučilišni studij Odjel za informacijske znanosti (jednopedmetni-redovni)

Magdalena Ćurković

**Programi digitalne i medijske pismenosti za osobe
starije životne dobi u narodnim knjižnicama**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Prijediplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti (jednopedmetni – redovni)

Programi digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi
u narodnim knjižnicama

Završni rad

Student/ica:

Magdalena Ćurković

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Martina Dragija Ivanović

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Magdalena Ćurković**, ovime izjavljujem da je moj **završni rad** pod naslovom **Programi digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2023.

Sažetak

Promjene u svakodnevnom životu koje donose nove tehnologije zahtijevaju stjecanje i usavršavanje vještina povezanih s digitalnom i medijskom pismenošću. Tema ovog rada usmjerena je na upotrebu tehnologije u starijoj dobi te korištenje društvenih medija s naglaskom na masovne medije i utjecaj lažnih vijesti na svakodnevni život osoba starije životne dobi te ulogu narodne knjižnice u tom procesu. Digitalna i medijska pismenost su važne kako bi se osobe starije životne dobi znale suočavati s modernom tehnologijom. Digitalna pismenost podrazumijeva rad na računalu, korištenje pametnih telefona, pronalazak određenih mrežnih sjedišta i dr., dok medijska pismenost omogućuje svakoj osobi da svjesno i s razumijevanjem odabire informaciju koja je važna za njih. Od pomoći su narodni knjižničari kao edukatori koji pokazuju svoju volju za pomaganje osobama starije životne dobi, usmjereni su na razvoj edukacija koje im pomažu da savladaju nedoumice u korištenju računala ili pametnih telefona. Kao istraživačka metoda u radu se koristila analiza sadržaja i polustrukturirani intervju. Rezultati istraživanja odabranih narodnih knjižnica u inozemstvu, Hrvatskoj i unutar Zadarske županije ukazuju na to da su narodne knjižnice i knjižničari fokusirani na pružanje podrške starijoj populaciji kako bi im se tehnologija približila na prihvatljiv način. Rezultati istraživanja pokazuju da, ako knjižničari provode edukacije o digitalnoj i medijskoj pismenosti za starije osobe, starija populacija pokazuje interes za tim programima i redovito sudjeluje u njima. S druge strane, knjižnice koje ne pružaju takve edukacije također žele unaprijediti svoje usluge i ponuditi ovakve programe starijim osobama kako bi im omogućile jednostavniji i samostalniji život.

Ključne riječi: edukacije, osobe starije životne dobi, narodne knjižnice i knjižničari, digitalna pismenost, medijska pismenost, tehnologija

Sadržaj

1.Uvod	1
2.Tehnologija i osobe starije životne dobi	1
2.1. Karakteristike osoba starije životne dobi	3
3. Digitalna i medijska pismenost osoba starije životne dobi	3
3.1. Digitalna pismenost	4
3.2. Medijska pismenost	4
3.3. Masovni mediji	5
3.4. Utjecaj lažnih vijesti na osobe starije životne dobi	6
3.5. Primjeri edukacija digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u Hrvatskoj	6
4. Narodni knjižničari kao edukatori digitalne pismenosti i medijske pismenosti	8
4.1. Primjeri dobre prakse digitalnog i medijskog opismenjavanja osoba starije životne dobi u narodnim knjižnicama u inozemstvu i Hrvatskoj	9
4.1.1. Primjeri dobre prakse u inozemstvu	9
4.1.2. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj	11
5. Istraživanje: Analiza edukacija na temu digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama Zadarske županije	16
5.1. Cilj i svrha istraživanja	16
5.2. Istraživačka pitanja	17
5.3. Metodologija	17
5.4. Analiza programa i aktivnosti digitalnog i medijskog opismenjavanja osoba starije životne dobi u knjižnicama Zadarske županije	17
5.5. Intervjui s djelatnicima narodnih knjižnica Zadarske županije	21
5.6. Rezultati i analiza intervjua	23
5.7. Rezultati intervjua s knjižničarima koji provode edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi	23
5.8. Rezultati intervjua s knjižničarima koji ne provode edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi	28
5.9. Analiza intervjua	34
6.Zaključak	35
7. Literatura	37
8. Internetske stranice	39
9. Prilozi	41

1.Uvod

Starenje je prirodan proces gdje se događaju promjene u zdravstvenom, emocionalnom i socijalnom stanju. Marinović Glavić et al. proces starenja zato smatra jednim od najvećih izazova u području zdravstva, ekonomije i društva u 21. stoljeću (Marinović Glavić et al. 2020, 285). Tehnologija se brzo razvija, pa ima značajnu ulogu i u životima starijih osoba. Ciler navodi da se sobe starije životne dobi koriste modernom tehnologijom zbog njezine dostupnosti i prilagodljivosti njihovim potrebama (Ciler 2020, 3). Ističe se da stariji ljudi, zbog nedostatka znanja ili jer nisu odrasli uz tehnologiju, teže prihvaćaju tehnološke inovacije. Zbog toga se sve više knjižnice trude olakšati da imaju pristup tehnologiji, pa se provode edukacije digitalne i medijske pismenosti. Uloga narodnih knjižničara kao edukatora za digitalnu i medijsku pismenost dobiva iznimno značenje u procesu obrazovanja starijih osoba. Prema Katiću narodna knjižnica se ističe kao idealno mjesto za promicanje obrazovanja vezanog uz digitalnu i medijsku pismenost, mnogi korisnici dolaze u knjižnicu kako bi im se tamo pružala pomoć s digitalnim tehnologijama (Katić 2022, 233). Kreiranje edukacija za uključivanje starijih osoba u svijet digitalnih tehnologija je od značaja. Knjižničari omogućuju edukacije u sferi informacijske, medijske i digitalne pismenosti. Također, knjižničari educiraju svoje korisnike individualno i grupno. Kada se govori o digitalnoj i medijskoj pismenosti, ključno je da knjižničari steknu znanje o tehnologiji i primijene to znanje u svojem radu. Panella ističe važnost prilagodbe knjižničnih usluga prema potrebama osoba starije životne dobi, naglašavajući da knjižnice imaju ulogu poticanja cjeloživotnog učenja (Panella 2009, 47).

U teorijskom dijelu ovog završnog rada opisano je tko čini populaciju starijih osoba, analizirana je uloga tehnologije u procesu starenja te su navedeni primjeri praksi digitalne i medijske pismenosti kako iz inozemstva tako i iz Hrvatske. U prvoj fazi istraživanja provedena je analiza sadržaja mrežnih stranica i godišnjih izvješća narodnih knjižnica Zadarske županije. U drugoj fazi istraživanja provedeni su intervjui s knjižničarima koji rade u narodnim knjižnicama Zadarske županije, s ciljem ispitivanja provode li se programi edukacije o digitalnoj i medijskoj pismenosti za starije osobe u tim knjižnicama i kako te edukacije izgledaju. Bilo je ključno saznati, ako se takve edukacije ne provode, kako bi se poboljšali uvjeti za provedbu istih.

2.Tehnologija i osobe starije životne dobi

Tehnologija se ubrzano mijenja, pa tako zahtijeva stjecanje novih znanja kako bi ju osobe starije životne dobi koristile. Stojanović navodi da svakodnevno dolazi do tehnoloških inovacija koja su dostupna starijim osobama za korištenje, što im omogućava poboljšanje kvalitete života u vlastitom domu (Stojanović, Štambuk i Vejmelka 2020, 38). Sukladno navedenom, Nekić navodi da gornja dobna granica osobe koje se

koriste informacijskim i komunikacijskim tehnologijama sve više raste, pa se tako povećava broj osoba iznad 60 godina koje koriste informacijsko-komunikacijsko tehnologiju (dalje u tekstu će se koristiti termin IKT). Izražava da će se do 2025. godine u država EU povećati broj starije populacije za 20% (Nekić, Tucak Junaković i Ambrosi-Randić, 2016, 1).

Eurostat navodi rezultate za Republiku Hrvatsku u 2018. godini da 51% ljudi u starijoj životnoj dobi nikada nije koristilo internet. Rezultati ukazuju na to da će starije osobe koristiti IKT tehnologiju najviše za komuniciranje s obitelji, prijateljima i za usluge koje su im svakodnevno potrebne. Korištenje tehnologije će im omogućiti neovisnost u društvu i lakše snalaženje u tehnološkim barijerama (Ciler 2020, 3). Analizirajući podatke iz Državnog zavoda za statistiku 2019. Stojanović primjećuje povećanje korištenja računala i interneta u svim dobnim skupinama u odnosu na 2018. godinu. Prema tim izvješćima, 28% populacije u dobi od 65 do 74 godine koristi računala, a 35% koristi internet. Zanimljiv podatak je da se zabilježio porast korištenja interneta u skupini osoba u dobi od 55 do 64 godine za 8% u odnosu na 2018. godinu, što ukazuje na to da će starije osobe u budućnosti biti spremnije i snalažljivije u korištenju modernih tehnologija. Smatra se da će osobe starije životne dobi u budućnosti biti sposobne izražavati svoje potrebe prilikom korištenja IKT-a (Stojanović, Štambuk i Vejmelka 2020, 38). Pavić Rogošić navodi rezultate za 2021. godinu iz podataka Hrvatskog zavoda za statistiku da osobno računalo posjeduje 77% ispitanika, dok se internetom koristi 86% ispitanika. Populacija od 16 do 35 godina najviše koristi računalo (više od 80%), 25% ispitanika starije životne dobi od 65 do 74 godine se koristi računalom. Starenjem populacije se smanjuje postotak osoba koje se koriste računalom (Pavić Rogošić 2022, 115). Istraživanja pokazuju da je od 2018. godine došlo do poboljšanja u korištenju tehnologije među starijim ljudima. U proteklim godinama se povećao postotak starijih ljudi koji koriste tehnologiju i internet, što je potvrđeno u rezultatima iz 2021. godine. Iako populacija sve više stari, vjeruje se da starije osobe mogu uspješno koristiti tehnologiju.

U literaturi koja se bavi korištenjem tehnologije i osoba starije životne dobi često se koristi pojam "pametnog starenja". Stojanović smatra da je prilikom starenja važno, da se starije osobe osjećaju ugodno, samostalno i da se ne boje tehnologije, već da uživaju u procesu zvanom "pametno starenje" koje su definirali Nouchi i Kawashima (Nouchi i Kawashima, 2017). Ovo ne znači da bi osobe trebale provoditi cijeli svoj život u tehnologiji, već bi trebale fokusirati svoj razvoj na kognitivne vještine, prehranu i tjelovježbu. Prema Stojanović, "pametno starenje" se odnosi na pozitivan stav prema svim životnim fazama i na prihvaćanje procesa starenja kao put prema intelektualnoj zrelosti (Stojanović prema Nouchi i Kawashima, 2017, 38).

2.1. Karakteristike osoba starije životne dobi

Osobe starije životne dobi su u rastućoj populaciji u Europi, time i u Hrvatskoj. Prema procjeni o broju stanovnika u Republici Hrvatskoj polovicom 2018. godine je procijenjeno 832 612 osoba od 65 i više godina, što dovodi do postotka od 20.37% stanovništva. Ipak, prema podacima objavljenim 2022. godine od Državnog zavoda za statistiku RH, udio populacije u dobi od 65 godina i starijih porastao je na 22.3% (Despot Lučanin 2022, 49). Prema Poredošu starost je povezana s kronološkom dobi, no ne mora biti identična s njom. Kada se zna nečija dob, može se očekivati velik broj promjena u vezi s fizičkim, zdravstvenim i psihološkim stanjem (Poredoš 2001, 7). Postoje razni stereotipi koji opisuju osobe starije životne dobi. Erdman B. Palmore (1990) navodi da postoje dvije vrste stereotipa prema starijim osobama: negativni i pozitivni. Negativni stereotipi su: boležljivost, starost, ružnoća, umno nazadovanje, beskorisnost, osjećaj izoliranosti, financijska nejednakost i depresija. Pozitivni stereotipi su: ljubaznost, mudrost, pouzdanost, financijski uspjeh, politički utjecaj, sloboda, mladolikost i sreća (Zovko i Vukobratović, 2017, 113 prema Perišin, Kufrin, 2009). Despot Lučanin objašnjava da predrasude vezane uz dob često proizlaze iz nedovoljnog znanja o procesu starenja te nedostatka komunikacije s osobama starije životne dobi. Pritom, mnoge starije osobe prihvaćaju te predrasude, što im otežava starenje (Despot Lučanin 2022, 38).

Celer i Jánská navode da su osobe u starijoj životnoj dobi podijeljene u tri kategorije. Prva kategorija su "predmirovljenici" u dobi od 50 do 62 godine, koji su još uvijek aktivni na tržištu rada. Druga kategorija su "aktivni umirovljenici" u dobi od 63 do 74 godine, koji su još uvijek sposobni raditi, ali su više usmjereni na očuvanje zdravlja i praćenje svojih financija i proračuna. Treću kategoriju čine "istinske stare osobe" iznad 75 godina koje preferiraju brigu o zdravlju i druženje s obitelji umjesto aktivne kupovine (Sak i Kolesárová prema Celer, Jánská, 2017, 127). Osobe treće životne dobi se odnose na dobnu skupinu od 65 do 74 godine, dok se osobe četvrte životne dobi odnose na dobnu skupinu od 75 godina i više.

Čurin u svom članku ističe da je Europa proglasila 2012. godinu kao godinu aktivnog starenja zbog raznolikosti socijalno-ekonomskog statusa i različitih socijalnih vještina koje se javljaju kod osoba starije životne dobi. U radu se opisuje potreba starijih osoba za edukacijama i radionicama, a kao primjer navodi se „*Sveučilište za treću životnu dob-zagrebački model U3A*“ kojeg organizira Filozofski fakultet u Zagrebu, Katedra za andragogiju i Pučko otvoreno učilište. Osobe starije životne dobi sudjeluju u raznim programima kao što su učenje stranih jezika, programi iz opće kulture, kreativne radionice, podizanje kvalitete psihofizičkog zdravlja (Čurin, 2012,143).

3. Digitalna i medijska pismenost osoba starije životne dobi

3.1. Digitalna pismenost

Digitalna pismenost je ključna za uspješnu uporabu tehnologijom. Digitalnu pismenost kao životnom vještinom naziva Ciler pa objašnjava da s razvojem digitalnih tehnologija u društvu i gospodarstvu, digitalne vještine postaju ključne za sudjelovanje u modernom društvu (Ciler 2020,1). Sličan pristup imaju Jakopec, Selthofer i Hocenski koji smatraju da se digitalna pismenost odnosi na sposobnost razumijevanja informacija dostupnih na internetu, uključujući tekst, slike i zvukove. To podrazumijeva sposobnost čitanja i razumijevanja tih informacija (Jakopec, Selthofer i Hocenski 2022, 133). Osobe starije životne dobi trebale bi biti sposobne koristiti pametne telefone, računala i internet kako bi bile dio digitalnog društva. Petr Balog navodi da su osobe starije životne dobi u kasnijoj dobi počele koristiti tehnologiju te nisu imale prilika za edukaciju o digitalnoj pismenosti. Unatoč tome, mnogi stariji građani danas shvaćaju važnost i koriste tehnologiju za kvalitetan život, uključujući uporabu interneta (Lukačević, Radmilović i Petr Balog 2018, 127). Dakle, svakodnevno se suočavaju s informacijama prilikom korištenja društvenih mreža, televizije, pametnih telefona, radija i drugih društvenih medija.

Digitalni jaz predstavlja negativnu stranu života osoba starije životne dobi u današnjem društvu, no unatoč tome osobe starije životne dobi koriste tehnologiju. Ciler posebno naglašava prednosti koje digitalizacija donosi starijim osobama. Smatra da korištenje IKT-a u starijoj dobi pruža nove informacije o lijekovima, omogućuje korištenje internet bankarstva i online trgovine te im nudi usluge putovanja putem interneta. Također, ističe da digitalizacija pruža starijim osobama informacije o aktivnostima u njihovoj zajednici, pomaže im u pronalasku osoba sličnih interesa te ih uči kako uspostaviti video razgovor sa svojim najbližima (Ciler 2020, 3). Kako bi se osobe starije životne dobi osposobile za učestalo korištenje tehnologije, važno je poticati cjeloživotno učenje.

3.2. Medijska pismenost

Zbog širokog spektra informacija koje se svakodnevno pružaju na medijima, medijska pismenost je jedna od glavnih vještina u 21. stoljeću. „Prema široko prihvaćenoj definiciji, uključuje sposobnosti pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima“.¹ Vučetić naglašava da u društvu ispunjenom modernim tehnologijama i medijima se stvaraju brojni izazovi koji se trebaju riješiti. Tehnološki razvoj je doveo do stvaranja velikog broja novih medijskih platformi, što je stvorilo nove izazove za građane u globalnom selu (Vučetić 2019, 1). Edukacije imaju značajnu ulogu u prenošenju znanja o digitalnoj i medijskoj pismenosti osobama starije životne dobi. Petr Balog ističe rastuću dostupnost informacija i problematizira jesu li informacije dostupne svim dobnim skupinama na jednak način. Svatko

¹ <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>

se razlikuje po svojem predznanju, razini pismenosti i financijskim mogućnostima za pristup tehnologiji potrebnoj za pristup informacijama (Lukačević, Radmilović i Petr Balog 2018, 126).

Osobe starije životne dobi često imaju ograničena financijska sredstva te su izložene brzim promjenama uzrokovanim tehnološkim razvojem našeg doba. Nadalje, važno je steći znanja i vještine koje omogućavaju jednostavniji pristup novim tehnologijama i koristiti ih ne jedino za informiranje, nego i za kreiranje sadržaja na medijima. Dosta vremena ljudi provode koristeći se komunikacijskim i medijskim tehnologijama što dovodi do zaključka da je medijska pismenost od iznimne važnosti. Istovremeno je potrebno biti upoznat s osnovama regulative kao i opasnostima koje su na internetu (zlouporaba osobnih podataka, lažni identiteti, elektroničko nasilje). Osobe starije životne dobi moraju biti sigurne prilikom korištenja društvenih medija. Prema Vučetiću, ključni aspekt medijske pismenosti je sposobnost kritičkog razumijevanja medijskih sadržaja (Vučetić 2019, 2).

3.3. Masovni mediji

U svijetu masovnih medija, postoje dvije glavne vrste medija: tradicionalni mediji koji uključuju tisak, radio i televiziju te mediji koji se sastoje od elektroničkih publikacija, internetskih portala i društvenih mreža. „(...)Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike.”² Tiskane publikacije predstavljaju ključni segment tradicionalnih medija i obuhvaćaju knjige, novine, časopise, stripove i sl. Novine prema Maloviću se gase, smatra da internetsko izdanje spašava situaciju, pa se tako neke novine i dalje mogu pročitati. Sve dok se tehnologija ubrzano razvija te dok se razvijaju internetska izdanja, gubi se publika koja je do sada bila vjerna tiskanim novinama (Malović 2012, 5).

Tradicionalni medij, koji je jedan od najvažnijih zbog njegovog brzog protoka informacija je radio. Kada se razmatraju starije osobe, važno je napomenuti da one uglavnom preferiraju ovaj medij jer ne zahtijeva visoku razinu predznanja. Radijske stanice su se uskladile s promjenama u tehnologiji i digitalnom okruženju te je mnogo radijskih postaja dostupno digitalno. Televizija se i dalje smatra vodećim medijem u svijetu. Prilikom gledanja televizije, važno je da su osobe starije životne dobi upoznate s ključnim problemom ovog medija, a to su dezinformacije.³ “Televiziju odlikuje osobita sugestivnost, vrlo je slična osobnomu doživljaju svijeta, vizualne se informacije poimaju pretežno mimo kritičkoga filtra svijesti,

² https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_05_59_1324.html

³ <https://www.aem.hr/wp-content/uploads/2018/11/Analiza-radijskog-tr%C5%BEi%C5%A1ta.pdf>

gledatelji teško razaznaju manipulacije slikovne informacije, pa otud posebna važnost medijske kompetencije (...)“⁴

Internet portali su mrežne stranice koje pružaju korisnicima različite vrste informacija i sadržaja. Oni se obično sastoje od više odjeljaka koji se bave specifičnim temama. Benković smatra da se sadržaj na internetu objavljuje površno bez dubljeg analiziranja tema (Benković i Balabanić 2010, 43). Sve navedeno vodi zaključku da osobe starije životne dobi bez adekvatnih predznanja medijske pismenosti ne mogu kvalitetno koristiti internet portale koji nisu vjerodostojni. Skoko naglašava da je internet postao najvažniji izvor informacija za građane. Kao i Malović govori o padu čitanja novina i o povećanju čitanja internetskih portala (Skoko i Vrdoljak 2018, 95).

3.4. Utjecaj lažnih vijesti na osobe starije životne dobi

Lažne vijesti ili dezinformacije predstavljaju problem prilikom korištenja masovnih medija. Sve dobne skupine se sve više osvještavaju prilikom korištenja medija, pogotovo osobe starije životne dobi. Postoje različite vrste manipulacija, kao što su teorije zavjera i "klikbejtovi". Takvim lažnim naslovima i činjenicama ljudi pridonose mnogo pažnje. „Dezinformacije su moćno, jeftino i često ekonomski isplativo sredstvo manipulacije. Najpoznatiji slučajevi dosad su uključivali pisane članke, ponekad uz autentične slike ili audiovizualni sadržaj izvađene iz konteksta.“⁵ Lažne vijesti su se širile godinama, u svrhu obmanjivanja ljudi, dok je cilj svake lažne vijesti da ljudi stvore lažnu percepciju svijeta. Prema Bilošu jedan od najvećih izazova današnjeg internetskog prostora je prekomjerna količina informacija što dovodi do preopterećenja korisnika. S druge strane, globalna dostupnost informacija i društvenih medija su također značajni trendovi koji karakteriziraju moderno informacijsko društvo. Internet ima revolucionarnu moć u komunikaciji te se smatra najznačajnijim izumom za širenje informacija u sadašnjosti (Biloš 2020, 168). Lažne vijesti mogu biti vrlo štetne zbog toga što i osobe starije životne dobi imaju tendenciju da ih stalno šire, što dovodi do veće gledanosti i popularnosti tih portala koji ih objavljuju. Društveni mediji i društvene mreže mogu utjecati na emocionalno stanje osoba starije životne dobi, posebno kada su izloženi lažnim vijestima.

3.5. Primjeri edukacija digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj postoje edukacije koje su usmjerene na povećanje digitalne i medijske pismenosti osoba starije životne dobi. Različite zajednice organiziraju ove edukacije, kao što su mjesni odbori, zadruge, zaklade i knjižnice. Cilj ovih edukacija je podučavanje starije populacije kako koristiti IKT, te kako

⁴ <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/>

⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8578-2018-INIT/hr/pdf>

prepoznati vjerodostojne informacije i kritički razmišljati o njima. Edukacije omogućuju osobama starije životne dobi da se ohrabre prilikom korištenja tehnologije.

1. Projekt „*Filmski labirint*“ – Europska unija je pridonijela financiranju ovog projekta putem Europskog socijalnog fonda. Boris Bakal je autor projekta, a Hana Juranović je voditeljica projekta. Cilj ovog projekta je promicanje jednakih mogućnosti za sve dobne skupine te sudjelovanje osoba starijih od 54 godine u kulturno-umjetničkim projektima putem interneta. Projekt omogućuje starijim osobama da se ne osjećaju izolirano i da sudjeluju u online filmovima i drugim aktivnostima te im pruža ugodnije okruženje putem internetskih aktivnosti.⁶
2. „*Projekt 65 plus*“ – Knjižnice grada Zagreba vode ovaj projekt koji uključuje besplatne radionice za digitalno i informacijsko obrazovanje osoba starije životne dobi. Cilj je integrirati ovu skupinu ljudi u digitalno društvo i poboljšati njihove vještine prilikom korištenja tehnologije.⁷
3. „*Vodič za srebrne surfere*“ je prvi hrvatski priručnik o internetu i društvenim mrežama namijenjen osobama starije životne dobi koji je nastao u sklopu projekta „*Dani medijske pismenosti*“ u 2022. godini. Autori su Tomislav Levak, mag. cult. i dr. sc. Nefreteta Zekić Eberhard, izdavač je agencija za elektroničke medije. Njegov cilj je pružiti starijoj populaciji znanja o medijskoj pismenosti. Priručnik sadrži savjete i smjernice za korištenje medija, rječnik pojmova vezanih uz internet te praktične vježbe za vježbanje tih vještina.⁸
4. Projekt Europske unije „*Ispunite svoju zlatnu dob*“ - Radionice koje na interaktivan način obuhvaćaju sljedeće teme: Prva tema se odnosi na pismenost u Hrvatskoj i inozemstvu. Druga tema je E-pismenost. Treća tema je medijska pismenost i vrste medija koji postoje. Četvrta tema se odnosi na medijsku pismenost. U petoj temi se govori o starenju populacije, a šesta tema se bavi informatičkom pismenošću starijih osoba. Sedma tema se odnosi digitalno opismenjavanje osoba starije životne dobi u Hrvatskoj.⁹
5. „*Hodalica kroz lažne vijesti*“ - Predavač edukacija je bio Tomislav Levak koji je htio da osobe starije životne dobi dođu do novih znanja te da s povjerenjem koriste medije. Projekt se sastojao od interaktivnih predavanja o prepoznavanju lažnih vijesti na medijima za umirovljenike. Predavanja su se provodila u Zagrebu, Šibeniku, Rijeci, Dubrovniku, Vrgorcu i Splitu.¹⁰
6. „*EU Country*“ – Digitalne edukacije za starije koje je organizirao Erasmus+ projekt, a provodio ih je Milan Zvonar, dipl.ing. Sudjelovali su članovi Matice umirovljenika Međimurske županije i

⁶ <https://bacaci-sjenki.hr/projekti/projekt-filmski-labirint/>

⁷ <https://www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/65-plus-o-projektu/56845>

⁸ <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2022/05/brosura-Vodic-za-srebrne-surfere.pdf>

⁹ <https://www.nasiskolji.hr/2022/09/21/nove-radionice-o-medijskoj-i-informatickoj-pismenosti/>

¹⁰ <https://www.medijskapismenost.hr/edukacija-o-laznim-vijestima-za-generaciju-65/>

Udruge umirovljenika Grada Čakovca. Tijekom edukacija korisnici su stekli znanje i vještine iz područja digitalne pismenosti.¹¹

4. Narodni knjižničari kao edukatori digitalne pismenosti i medijske pismenosti

Zbog omogućavanja cjeloživotnog obrazovanja, kreiranja i provođenja usluga i potpore svima u zajednici narodna knjižnica se smatra pravim mjestom za edukacije digitalne i medijske pismenosti. Narodni knjižničari su vrlo važni u edukaciji svih dobnih skupina o digitalnoj i medijskoj pismenosti, a posebno za osobe starije životne dobi. Knjižničari omogućuju edukaciju u sferi informacijske, medijske i digitalne pismenosti. Kroz grupne edukacije, knjižničari educiraju svoje korisnike i putem individualnih razgovora. Prema IFLA – inim smjernicama za narodne knjižnice, one imaju značajnu ulogu u razvijanju društva, omogućavanju svakom pojedincu veliki spektar znanja, razmišljanja i ideja (Koontz i Gubbin 2011, 15).

Kada se govori o digitalnoj i medijskoj pismenosti, važno je da knjižničari stječu znanje o tehnologiji i primjenjuju ga u svom radu. Sve narodne knjižnice bi trebale imati suvremenu tehnologiju koja će omogućiti kontinuiranu edukaciju osoba starije životne dobi. 2022. godine održan je okrugli stol pod nazivom „*Digitalna inkluzija starijih osoba, osoba s invaliditetom i stanovnika ruralnih sredina na području Varaždinske županije*“, te su predstavljeni rezultati o digitalnoj uključenosti osoba starije životne dobi, osoba s invaliditetom i stanovnika ruralnih mjesta u Varaždinskoj, Primorsko-goranskoj i Zagrebačkoj županiji te Gradu Zagrebu. Istraživanje je trajalo tri godine unutar skupine "*Digitalno građanstvo*", koja je bila pod vodstvom „*Digitalne Hrvatske*“. Tijekom istraživanja sudjelovali su Održivi razvoj zajednice, Telecentar, Fakultet organizacije i informatike Varaždin i Hrvatski informatički zbor. Na okruglom stolu predstavljeni su rezultati koji su pokazali da 70% starijih ljudi ne koristi digitalne javne usluge, nego to čini netko drugi za njih.¹²

Panella navodi da svaka osoba starije životne dobi ima različite potrebe za znanjem, pa se smatra da knjižnične usluge trebaju biti prilagođene njima, usluge trebaju poticati i podržavati osobne interese starijih osoba. Narodne knjižnice potiču cjeloživotno obrazovanje osoba starije životne dobi (Panella 2009, 47). Kako bi knjižničari mogli prepoznati koje su edukacije i radionice potrebne njihovim korisnicima, važno je razvijati ključne kompetencije potrebne za rad s različitim dobnim skupinama. Postoje tri skupine kompetencija koje su potrebne za informacijske stručnjake u ovom području: osobne, temeljne i stručne kompetencije. U radu „*Kompetencije informacijskih stručnjaka u 21. stoljeću*“, navode se četiri temeljne

¹¹ <https://pou-cakovec.hr/eucountry-digitalne-radionice-za-starije/>

¹² <https://www.odraz.hr/novosti/odraz-ove-vijesti/nuzan-razvoj-digitalne-pismenosti-starijih-osoba-i-osoba-s-invaliditetom/>

kompetencije: upravljanje informacijskim organizacijama, upravljanje građom, upravljanje informacijskim uslugama, implementacija informacijskih alata i tehnologija (Abels et al. 2003, 2).

4.1. Primjeri dobre prakse digitalnog i medijskog opismenjavanja osoba starije životne dobi u narodnim knjižnicama u inozemstvu i Hrvatskoj

U nastavku teksta predstaviti će se primjeri dobre prakse digitalnog i medijskog opismenjavanja osoba starije životne dobi u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj i inozemstvu. Predstavljene knjižnice i programi izdvojeni su na temelju zanimljivih programa koje organiziraju za osobe starije životne dobi. Knjižnice su izdvojene na temelju određenih kriterija koji se navode u tekstu i u tablicama. Pretraživanjem interneta na temu edukacija starijih osoba o digitalnoj i medijskoj pismenosti u knjižnicama naišlo se na problem nedostatka informacija o provedbi edukacija za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama. Također, pri pretraživanju edukacija na tu temu, pojavljuju se razne edukacije koje se ne održavaju u knjižnicama, već na drugim lokacijama. Odabrane su ove knjižnice jer su bile najprikladnije za temu i pružale su informacije o digitalnoj i medijskoj pismenosti u knjižnicama. Pretraživanjem se došlo do određenog broja knjižnica u inozemstvu i u Hrvatskoj koje provode programe koji su fokusirani na informatičku pismenost starijih osoba ili uopće ne provode nijednu od ovih edukacija. Knjižnice koje su bile odabrane zadovoljavale su određene kriterije, koji uključuju pružanje informacija o vremenu održavanja edukacije, obuhvaćanje tema iz digitalne i medijske pismenosti, identifikaciju organizatora edukacije te dobivanje procijenjenog broja sudionika.

4.1.1. Primjeri dobre prakse u inozemstvu

U analizu su obuhvaćene knjižnice Ennistymon Library, Kilkee Library, Shannon Library, Scariff Library, De Valera Library, Ennis iz okruga Clare u Irskoj, knjižnice Mechanicsburg Public Library, Champaign County Public Library, St. Paris Public Library iz okruga Champaign i Bratislava City Library. U Tablici 1. nalaze se zbirni podaci o analiziranim programima. Analiza se provela na temelju pet kategorija:

1. Knjižnica u kojoj se provodi edukacija?
2. Vrijeme održavanja edukacije?
3. Učestalost održavanja edukacija?
4. Tko provodi edukacije?
5. Opis aktivnosti.

Tablica 1: Analiza edukacija digitalne pismenosti u narodnim knjižnicama u inozemstvu

	Ennistymon Library, Kilkee Library, Shannon Library, Scariff Library, De Valera Library, Ennis	Mechanicsburg Public Library, Champaign County Public Library, St. Paris Public Library	Bratislava City Library, online tečaj
Naziv događanja	„ <i>Smartphone education classes for older people in Clare libraries</i> “	" <i>Northstar Digital Literacy</i> " - tečaj digitalne pismenosti	" <i>Improving the digital skills of seniors and disadvantaged groups in public administration</i> "
Vrijeme održavanja edukacije?	2021. godina	2022. godine	2022. godine
Učestalost održavanja edukacija?	Edukacije su se održale dva puta u godini kao trotjedni program u različitim knjižnicama	Edukacije se održavaju tijekom godine, no osobe starije životne dobi imaju mogućnost svaki dan ići na tečajeve	Edukacija se održala jednom u godini: 5.9.-9.9.2022.
Tko provodi edukacije?	Djelatnici knjižnica okruga Clare	Informirani treneri tehnologije knjižnica	Djelatnici Gradske knjižnice u Bratislavi
Sudjelovanje	Svi	Svi	Svi

Opis programa

Knjižnice okruga Clare

Okrug Clare se nalazi u jugozapadnom dijelu Irske. Knjižnice Ennistymon Library, Kilkee Library, Shannon Library, Scariff Library, De Valera Library, Ennisu okrugu Clare prate suvremene trendove, pružaju pristup računalima i digitalnim sadržajima. Knjižnice provode tečaj za osobe starije životne dobi pod nazivom „*Smartphone education classes for older people in Clare libraries*“. Također, s tečajevima digitalne pismenosti prilagođenim osobama starije životne dobi, knjižnice pomažu građanima da se osjećaju ugodno tijekom korištenja tehnologije. U knjižnicama okruga Clare u Irskoj su se održali tečajevi digitalne pismenosti za osobe starije životne dobi. Program se održavao kao dnevna nastava u različitim knjižnicama, a trotjedni program uključuje upoznavanje s aplikacijom *Zoom* i *Whatsapp* pod vodstvom mentora. Cilj programa je bio da osobe starije životne dobi iskuse aplikacije pomoću kojih se mogu upoznavati s drugim umirovljenicima. Broj na predavanjima je bio ograničen zbog epidemioloških mjera, s obzirom na te okolnosti održao se i drugi set programa digitalne pismenosti. Prva sesija programa je trajala od 28.9. do 1.10. 2021. godine.¹³

¹³ <https://www.clarecoco.ie/your-council/%5Bnews%5D/smartphone-education-classes-for-older-people-in-clare-libraries.html>

Knjižnice okruga Champaign

Okrug Champaign se nalazi u Sjedinjenim Američkim Državama. Knjižnice Mechanicsburg Public Library, Champaign County Public Library, St. Paris Public Library iz okruga Champaign osiguravaju i nude tehnološkog trenera za digitalno opismenjavanje osoba starije životne dobi. U knjižnicama se provodi tečaj digitalne pismenosti pod nazivom „*Northstar Digital Literacy*“. Ove tri knjižnice u okrugu Champaign imaju ključnu ulogu u pružanju obrazovanja osoba starije životne dobi. S ovom edukacijom sprječavaju digitalni jaz, odnosno omogućuju ravnopravno sudjelovanje svih osoba u bitnim dijelovima života. Tehnološka trenerica posjećuje četiri knjižnice kako bi održala individualne sesije sa starijim osobama koje imaju tehnološke potrebe. Tečajevi traju svakim radnim danom u tjednu u određenim terminima u knjižnicama.¹⁴

Gradska knjižnica u Bratislavi

Bratislava City Library je prva osnovana javna knjižnica u glavnom gradu Slovačke. Poznata je jer je osnovala prvu javnu gradsku čitaonicu, odjel koji je posebno usmjeren na djecu i mlade, kao i odjel za slijepce i slabovidne osobe. Nacionalni projekt u Slovačkoj „*Poboljšanje digitalnih vještina starijih osoba i skupina u nepovoljnom položaju u javnoj upravi*“ je u suradnji s gradskom knjižnicom u Bratislavi organizirao edukacije na temu digitalne pismenosti za osobe starije životne dobi. Program digitalne pismenosti se održavao putem online tečaja od 5.-9. rujna 2022. godine. Tečaj je bio primarno za osobe starije životne dobi koje se nisu susretale s tehnologijom i e – poštom. Odrađeno je 20 sati nastave, tečaj su završili elektronskim testom koji je rezultirao njihovim stečenim vještinama i znanjem. Gradska knjižnica je na ovom projektu surađivala s Ministarstvom ulaganja, regionalnog razvoja i informatizacije Slovačke Republike i Nacionalnom koalicijom za digitalne vještine i profesije Slovačke Republike.¹⁵

Zaključak

U navedenim knjižnicama u inozemstvu provode se edukacije digitalne pismenosti, ali se ne provode edukacije medijske pismenosti. U predstavljenim knjižnicama programi su besplatni, a voditelji edukacija su djelatnici knjižnica i tehnološki treneri. Edukacije su se provodile kroz 2021. i 2022. godinu.

4.1.2. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj

Edukacije i radionice digitalne pismenosti, koje obuhvaćaju i teme medijske pismenosti provode se u Hrvatskoj. U nastavku teksta predstavljeni su programi šest knjižnica u Hrvatskoj koje održavaju aktivnosti na temu digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi. Ove knjižnice odabrane su zato što

¹⁴ <https://www.govtech.com/network/ohio-libraries-enlist-tech-trainers-to-fight-digital-divide>

¹⁵ <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/news/improving-digital-skills-seniors-and-vulnerable-groups>

su bili dostupni podaci o edukaciji starijih osoba na internetu o provedbi edukacija. Svi programi imaju za cilj osigurati da starije osobe ne budu izolirane u društvu, nego da aktivno sudjeluju u cjeloživotnom učenju te postanu dio digitalne zajednice. Korištena su dva izvora za opise događanja: godišnja izvješća knjižnica i e-pošta. Godišnja izvješća prikazuju program svih edukacija za određenu godinu. S obzirom na ograničene informacije na internetu, knjižničari su odgovorili na upit putem e-pošte i pružili dodatna pojašnjenja o svojim edukacijama za starije osobe. Statistički podaci prikazuju koliko se učestalo održavala edukacija i koliko je bilo sudionika. Analiza se provela na temelju pet kategorija:

1. Knjižnica u kojoj se provodi edukacija?
2. Vrijeme održavanja edukacije?
3. Učestalost održavanja edukacija?
4. Tko provodi edukacije?
5. Opis aktivnosti.

Tablica 2: Analiza edukacija digitalne i medijske pismenosti u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj

	Gradska knjižnica Požega	Gradska knjižnica Požega	Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	Gradska knjižnica Rijeka	Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac	Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci
Naziv događanja	"Informatičke radionice za umirovljenike"	"Kako e - čitati"	„Osnove korištenja računala i pametnih telefona za početnike“	„Ukorak s vremenom – osnove rada na računalu“ i „Izazovi i opasnosti društvenih mreža za osobe treće životne dobi“	„Radionica digitalnih vještina za umirovljenike: Treća dob čitanja“	„Digitalni kutak“	"Radionica medijske pismenosti za osobe starije životne dobi" i "Informatičke radionice za umirovljenike"
Vrijeme održavanja edukacije?	2021. i 2022. godine	2022. godine	2022. – 2023. godina	2016. i 2018. godine	2022. godine	2022.- 2023. godine	2013.-
Učestalost održavanja edukacija?	Održavala se u dva ciklusa kroz jednu godinu	Održala se jednom od 23.9.- 27.9.2022.	Od listopada 2022. u sesijama. Nastavlja se i u 2023. godini	Edukacije su se održavale jednom tjedno tokom 2 mjeseca.	Edukacija je bila jednom u godini: 17.10.- 21.10.2022.	Edukacije su se održavale 2022. godine i 2023. (2-3 puta godišnje)	Edukacije se održavaju svake godine od 2013. te se održavaju 2 do 3 puta godišnje
Tko provodi edukacije?	Vanjski suradnik GKP Hrvoje Humski	Djelatnici GKP -a	Djelatnici Narodne knjižnice „Petar Preradović“ u Bjelovaru	GSKO-ovi djelatnici Srđan Lukačević i Dino Radmilović	Djelatnici GKR	Djelatnici GKK	Djelatnici knjižnice
Sudjelovanje	Svi	Svi	Svi	Učlanjeni korisnici	Svi	Svi	Svi

Gradska knjižnica Požega

Gradska knjižnica Požega je narodna i matična knjižnica Požeško-slavonske županije. Njezini programi i aktivnosti imaju cilj podržati socijalnu inkluziju svih skupina, poticati multikulturalnost te promovirati hrvatsku književnost. Informatičke radionice za umirovljenike svrstavaju se u jedan od programa u organizaciji Gradske knjižnice Požega koji je namijenjen osobama treće životne dobi, a priprema ga vanjski suradnik Gradske knjižnice Požega profesor Hrvoje Humski. Radionice su usmjerene prema digitalnom

opismenjavanju koje uključuje uspješno korištenje Officea paketa na računalima s operacijskim sustavom Windows te općenito snalaženje na internetu. Riječ je o jednom od programa radi kojeg su se neki umirovljenici upravo i učlanili u Gradsku knjižnicu Požega, a najstarija polaznica imala je 84 godine, što potvrđuje da su prepoznali knjižnicu kao prostor za cjeloživotno učenje. U 2021. godini održana su dva ciklusa tog programa, a svaki se sastojao od pet radionica. Jedan se ciklus održavao u ljetnom terminu, od 6. do 20. srpnja, a drugi u jesenskom terminu, od 6. do 27. listopada. U 2022. godini također su organizirana dva ciklusa. Prvi se održavao od 7. rujna do 5. listopada, a drugi od 12. listopada do 16. studenog.¹⁶

U okviru projekta Čitam od 23. rujna do 27. rujna 2022. godine Gradska knjižnica Požega organizirala je četiri radionice s ciljem učenja e-čitanja pod nazivom “*Kako e-čitati?*” Radionice namijenjene osobama koje su starije od 54 godine bile su usmjerene na mogućnosti korištenja knjiga u novom, elektroničkom obliku. Polaznici su tako imali priliku naučiti kako na svojim pametnim telefonima i računalima preuzeti i instalirati ZaKi Book, aplikaciju kojom se koristi Gradska knjižnica Požega te omogućava posudbu e-knjiga članovima knjižnice, a upoznali su se i s mogućnostima koje nudi aplikacija, poput pretraživanja, posudbe i povrata e-knjiga. Voditeljica radionica bila je djelatnica Gradske knjižnice Požega Bernarda Pirović.¹⁷

Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar

Narodna knjižnica Petar Preradović se nalazi i djeluje u Bjelovarskoj-bilogorskoj županiji, smatra se kulturnim i obrazovnim središtem u tom dijelu Hrvatske. Knjižnica nudi tečaj digitalnog opismenjavanja osobama starije životne dobi pod nazivom „*Osnove korištenja računala i pametnih telefona za početnike*“. Nudi im se pomoć pri korištenju raznih usluga na e-servisu, a koje bi im mogli pomoći u korištenju servisa kao što je E-građanin. Edukacija je namijenjena svim osobama koji žele pomoć pri korištenju IKT - a. Edukacija je besplatna za osobe koje su članovi knjižnice. Radionica je počela u listopadu 2022. godine te traje još uvijek. Održano je 11 sesija s 39 polaznika.¹⁸

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (GISKO)

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (GISKO) ima dvije funkcije. Prva funkcija je da je matična i narodna knjižnica grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, dok druga funkcija podrazumijeva da je središnja sveučilišna/znanstvena knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek je prepoznala da osobe starije životne dobi trebaju dodatno znanje u području tehnologije, pa su razvili program pod imenom „*Ukorak s vremenom – osnove rada na računalu*“. Program

¹⁶ <https://gkpz.hr/2022/08/22/bitni-umirovljenik-informaticke-radionice-za-umirovljenike/>

¹⁷ <https://gkpz.hr/2022/09/21/kako-e-citati-prijavi-se-i-saznaj/>

¹⁸ <https://knjiznica-bjelovar.hr/program/osnove-koristenja-racunala-i-pametnih-telefona-za-pocetnike/>

informatičkog, informacijskog, digitalnog i medijskog opismenjavanja je započeo 4. ožujka 2016. godine. Program se sastojao od različitih radionica i predavanja kako bi podigli svijest o medijima te kako koristiti tehnologiju i aplikacije. Tečaj je bio namijenjen osobama starije životne dobi koje su htjele naučiti osnove rada na tehnologiji, ali i onim osobama koje su htjele unaprijediti svoje postojeće znanje. Optimalan broj polaznika u grupi se kretao između 10 i 15 polaznika. Jedan tečaj trajao je 2 mjeseca, a edukacija je bila jednom tjedno u trajanju od 90 minuta. Svaki polaznik je pri završetku tečaja dobio diplomu, a ukupno vrijeme provedeno na tečaju bilo je 20,50 sati. GISKO-ovi djelatnici Srđan Lukačević i Srđan Radmilović su bili voditelji cijelog programa edukacije (Petr Balog 2018, 133).

Gradska knjižnica Rijeka

Gradska knjižnica Rijeka je središnja narodna knjižnica grada Rijeke te matična knjižnica koja nadzire i podržava rad narodnih i školskih knjižnica u Primorsko-goranskoj županiji. Gradska knjižnica Rijeka je provodila Erasmus+ projekt koji je bio usmjeren prema suradnji država članica u Europskoj uniji u aktivnostima i programima obrazovanja osoba starije životne dobi. Rezultat tog projekta je program „*Radionica digitalnih vještina za umirovljenika: Treća dob čitanja*“. Cilj ovog programa je bio pomoći osobama starije životne dobi prilikom korištenja novih modernih tehnologija i doprinijeti razvoju čitanja kod osoba iznad 60 godina. Kroz radionice se naglašavala digitalna i medijska pismenost, a neke od tema su: korištenje digitalnih tehnologija, kritičko čitanje, pisanje i razmišljanje, komunikacijske vještine. U programu je sudjelovalo 15 osoba starije životne dobi i program se provodio u jutarnjim satima. Cijeli projekt je trajao od 2020. do 2022. godine, no program u Gradskoj knjižnici Rijeci je trajao od 17.10. do 21. 10. 2022.¹⁹

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

Ime hrvatskog pjesnika Ivana Gorana Kovačića nosi gradska knjižnica u Karlovcu, koja je najstarija i najveća kulturna ustanova u tom gradu, knjižnica se nalazi u Karlovačkoj županiji. Radionica „*Digitalni kutak*“ ima za cilj povećati kvalitetu života osoba treće životne dobi jačanjem digitalnih kompetencija. Radionica „*Digitalni kutak*“ namijenjena je onim korisnicima koji žele steći napredna znanja, kao npr. kako koristiti Skype aplikaciju, instalirati aplikacije na mobilnom uređaju ili prijenosnom računalu, kako pristupiti i služiti se uslugama portala E-građanin, korištenje društvenim mrežama i e-poštom te druge vještine. U radionici sudjelovala su 4 djelatnika knjižnice koja su od ožujka do lipnja 2022. godine održala 47 grupnih radionica i 60 polusatnih individualnih radionica u ukupno 60 termina koji su bili ponuđeni u 2022. godini do mjeseca lipnja. S radionicama se nastavilo u prosincu 2022. godine kada je održano 5

¹⁹ <https://gkr.hr/Magazin/Najave/Radionica-digitalnih-vjestina-za-umirovljenike-Treca-dob-citanja>

grupnih i 12 individualnih radionica. U 2023. godini grupne radionice će se održavati 3 puta godišnje unutar jednog mjesečnog razdoblja. Individualne radionice također su započete u veljači, a do sada je održano 7 individualnih edukacija. Što se tiče statističkih podataka o polaznicima za 2022. godinu, grupnim edukacijama u prosjeku je prisustvovalo 10-ak polaznika po edukaciji, a individualnih polaznika bilo je 72. U 2023. godini do sada je grupnim radionicama prisustvovalo ukupno 13 polaznika, a individualnim radionicama 7 polaznika.²⁰

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci je javna ustanova koja predstavlja glavni izvor obrazovnih i kulturnih sadržaja. Od 1995. godine, također djeluje kao matična knjižnica za narodne i školske knjižnice u Vukovarsko-srijemskoj županiji. U Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci radionica medijske pismenosti za osobe starije životne dobi se održava od 2013. godine na dva načina. Redovito se održava u knjižnici i kroz projekt prekogranične suradnje „Knjižnice za novo doba“. Od svibnja 2013. godine se intenzivno provode edukacije pod nazivom „Informatičke radionice za umirovljenike“. Svaki ciklus obuhvaća dvije grupe, deset radionica u trajanju od 60 minuta. Radionicom je unutar jednog ciklusa obuhvaćeno do 10 umirovljenika u svakoj grupi. Ova radionica se održava dva do tri puta u jednoj godini. Važno je naglasiti da se održava i edukacija za osobe s invaliditetom, te se unutar te grupe nalaze osobe starije životne dobi (10-15%).²¹

5. Istraživanje: Analiza edukacija na temu digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama Zadarske županije

5.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja je analizirati programe edukacija digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama u Zadarskoj županiji te prikupiti saznanja o tome kako knjižničari provode takvu vrstu edukacija.

Svrha istraživanja je ukazati na važnost održavanja edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti za osobe starije životne dobi.

²⁰ <https://gkka.hr/?event=radionice-digitalni-kutak-e-gradani-2-2>

²¹ <https://gkvk.hr/2017/01/26/informaticke-radionice-55/>

5.2. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja su sljedeća:

1. Kakvi se programi i aktivnosti digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi održavaju u narodnim knjižnicama Zadarske županije?
2. Koje su teme obuhvaćene u programima poučavanja digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama Zadarske županije?
3. Koje su mogućnosti unapređenja postojećih edukativnih aktivnosti digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama Zadarske županije?

5.3. Metodologija

Istraživanje je podijeljeno na dvije faze. U prvoj fazi provedla se analiza sadržaja mrežnih stranica i godišnjih izvješća. Međutim, da bi se dobio detaljniji opis izravno su se kontaktirale narodne knjižnice Zadarske županije putem e-pošte. Gradska knjižnica pruža godišnja izvješća od 2006. godine, dok su edukacije o digitalnoj pismenosti provodili od 2004. godine. Gradska knjižnica Biograd na Moru i Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac na svojim mrežnim stranicama objavljuju godišnja izvješća od 2020. godine, a tijekom tog razdoblja su također provodile edukacije. U drugoj fazi provedeni su polustrukturirani intervjui sa knjižničarima u narodnim knjižnicama Zadarske županije.

5.4. Analiza programa i aktivnosti digitalnog i medijskog opismenjavanja osoba starije životne dobi u knjižnicama Zadarske županije

U prvoj fazi istraživanja se koristi metoda analize sadržaja. Kraljić i Lončarić analizu sadržaja opisuju kao istraživačku metoda koja se koristi za subjektivno tumačenje sadržaja teksta putem određenih identifikacijskih metoda (Kraljić i Lončarić 2015, 84). Provedena je analiza programa i aktivnosti o digitalnoj i medijskoj pismenosti za osobe starije životne dobi u jedanaest knjižnica: Gradska knjižnica Zadar, Gradska knjižnica Biograd na Moru, Knjižnica i čitaonica Novigrad, Gradska knjižnica Benkovac, Gradska knjižnica Pag, Knjižnica i čitaonica Gračac, Knjižnica i čitaonica Obrovac, Knjižnica "Šime Šugar Ivanov" Kolan, Knjižnica i čitaonica Ražanac, Narodna knjižnica Kali i Hrvatska knjižnica i čitaonica Sali. Gradska knjižnica Zadar omogućava pristup izvješćima od 2006. godine, a programi digitalne pismenosti provode se od 2004. godine. S druge strane, Gradska knjižnica Biograd na Moru i Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac imaju dostupna godišnja izvješća od 2020. godine. Stoga se analiza provodila na

temelju dostupnih podataka, a rezultati su prikupljeni s mrežnih stranica knjižnica, godišnjih izvješća knjižnice, te putem e-pošte.

Programi i projekti su se analizirali prema kategorijama:

1. Provedba edukacija digitalne pismenosti za osobe starije životne dobi
2. Provedba edukacija medijske pismenosti za osobe starije životne dobi
3. Objave na društvenim medijima na temu edukacija
4. Kada se održavaju/ili su se održavale edukacije?
5. Gdje se održavaju edukacije?
6. Opis aktivnosti

U Tablici 3. nalazi se tablični prikaz analize od 1 do 5 kategorije. Opis aktivnosti slijedi nakon tablice.

Tablica 3: Analiza narodnih knjižnice Zadarske županije koje provode edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi

	Gradska knjižnica Zadar	Gradska knjižnica Benkovac	Gradska knjižnica Biograd na Moru	Gradska knjižnica Pag	Knjižnica i čitaonica Gračac	Knjižnica i čitaonica Obrovac	Knjižnica i čitaonica Novi grad	Knjižnica "Šime Šugar Ivant" Kolan	Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac	Narodna knjižnica Kali	Hrvatska knjižnica i čitaonica Sali
Provedba edukacija digitalne pismenosti za osobe starije životne dobi	"Tečaj osnova korištenja računala za umirovljenike" i "Postani E-građanin"	Ne	Projekt "Čitanjem u život"	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	„Tečaj korištenja računala za umirovljenike“	Ne	Ne
Provedba edukacija medijske pismenosti za osobe starije životne dobi	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Objave na društvenim medijima na temu edukacija	Mrežna stranica knjižnice, Facebook, Instagram i internet portali	Ne	Mrežna stranica knjižnice, Facebook, Instagram i internet portali	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Mrežna stranica knjižnice	Ne	Ne
Kada se održavaju/ili su se održavale?	Od 2004. godine-	Ne	8.7.2022.-8.7.2023.	Ne	Ne	Ne	Ne	/	2020. i 2023. godine	Ne	Ne
Gdje se održavaju edukacije?	GKZD, Umirovljenički dom "Sfinga" i YouTube	Ne	Gradska knjižnica Biograd na Moru	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac	Ne	Ne

Pregled aktivnosti, programa i projekata koji se provode u narodnim knjižnicama Zadarske županije

Aktivnosti, program i projekti medijske i digitalne pismenosti za osobe starije životne dobi provode se u tri narodne knjižnice u Zadarskoj županiji, a to su Gradska knjižnica u Zadru, Gradska knjižnica Biograd na Moru i Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac. U opisu se navodi koje su se godine provodile edukacije, koliko je polaznika sudjelovalo u edukacijama te učestalost edukacija.

Gradska Knjižnica Zadar

Gradska knjižnica Zadar je javna institucija koja pruža svoje usluge korisnicima. Osnovana je 1949. godine. Za Gradsku knjižnicu Zadar je bilo najviše informacija o povijesti svih edukacija koje su se provodile, pa se opisuje tijek edukacija od 2004. godine. Uz pomoć doniranih sredstava Erste banke pokrenut je tečaj „Tečaj osnova korištenja računala za umirovljenika“ donirano je 10 računala sa softverom i sofisticiranom opremom za potrebe tečaja Gradske knjižnice Zadar. Prvotni se tečaj provodio od 2004. do 2007. godine i tečaj je bio namijenjen umirovljenicima. Do 2007. godine tečaj je prošlo nešto manje od 300 osoba starije životne dobi. Statistički podaci pokazuju da od 2004. do 2019. je tečaj položilo preko 1000 umirovljenika. 2014. godine Gradska knjižnica Zadar surađuje s „Umirovljeničkim domom Sfinga“. U svakoj edukaciji je sudjelovala grupa od maksimalno 8 polaznika, tečajevi su većinom trajali po ukupno 60 sati. Knjižničari su provodili i individualne obuke. Tijekom 2019. godine pokrenuti su tečajevi „Postani E-građanin uz pomoć Knjižnice“. Ovi tečajevi provodili su se individualno, a pohađale su ga 32 osobe starije životne dobi. Uslijed pandemije sadržaj i aktivnosti prebačeni su na YouTube kanal kroz niz kratkih video zapisa. Neki zapisi imali su po nekoliko tisuća pregleda. Također, polaznici koji žele upisati tečaj mogu se javiti osobno knjižničarima u knjižnici.²²

Gradska knjižnica Biograd na Moru

Gradska knjižnica Biograd na Moru je osnovana 1. travnja 1963. godine na temelju odluke Narodnog odbora Općine Biograd na Moru, u okviru Narodnog sveučilišta. Projekt „Čitanjem u život“ provodi se suradnjom s Hrvatskim Crvenim križem te je financiran sredstvima Europske unije putem Europskog socijalnog fonda. Programi u projektu su namijenjeni svim dobnim skupinama, a za osobe starije životne dobi se provodi radionica digitalne i informatičke pismenosti za starije od 54 godine.²³

Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac

²² <https://www.gkzd.hr/gj>

²³ <https://gkbnm.hr/>

Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac je otvorena od 2007. godine. Nalazi se u obnovljenom Domu kulture i osnovala ju je Općina Ražanac. Tijekom 2020. godine provedene su edukacije o digitalnoj pismenosti za starije osobe, koje su trajale dva tjedna. Te edukacije, pod nazivom *"Tečaj korištenja računala za umirovljenike"*, održavane su svakodnevno po 90 minuta. U 2023. godini, knjižnica je organizirala edukacije o osnovama rada s pametnim telefonima, koje je vodio knjižničar. Tečaj je pohađalo 16 osoba starije životne dobi.²⁴

Zaključak

Edukacije digitalne pismenosti provode tri narodne knjižnice u Zadarskoj županiji, dok edukacije medijske pismenosti ne provodi niti jedna od navedenih knjižnica. Gradska knjižnica Zadar provodi edukacije digitalne pismenosti od 2004. godine i učestalo se održavaju. Međutim, od 2019. godine edukacije se provode online putem YouTubea -a. Edukacije su se održavale u prostorima knjižnice i u „Umirovljeničkom domu Sfinga“. Gradska knjižnica Biograd na Moru održava edukacije digitalne pismenosti od 2022. godine, nastavljaju se provoditi u 2023. godini. Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac je edukacije provodila 2020. godine i jednu edukaciju za pametne telefone tijekom 2023. godine. Sve četiri narodne knjižnice objavljuju sadržaj edukacija na društvenim medijima.

5.5. Intervjui s djelatnicima narodnih knjižnica Zadarske županije

U ovoj fazi istraživanja korištena je metoda polustrukturiranog intervjua. Ispitanici su bili knjižničari iz narodnih knjižnica Zadarske županije, a to su Gradska knjižnica Zadar, Narodna knjižnica Kali, Hrvatska knjižnica i čitaonica Sali, Knjižnica i čitaonica Gračac, Knjižnica i čitaonica Obrovac, Gradska knjižnica Biograd na Moru, Knjižnica i čitaonica Novigrad, Gradska knjižnica Pag, Knjižnica „Šime Šugar Ivanov“ Kolan, Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac, Gradska knjižnica Benkovac. Istraživanje je provedeno od 26.7. do 1.9.2023.

Pri oblikovanju ovog istraživanja i odabira uzorka, bilo je ključno fokusirati se na analizu provedbe edukacija u narodnim knjižnicama Zadarske županije. Knjižničari/ke su odabrane jer imaju radnog iskustva u svojoj knjižnici. Također, važno je da su mogli odgovoriti na pitanja, ako su se provodile edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi, te kako bi se razmotrilo zašto se u drugim knjižnicama ne provodi takav tip edukacija.

²⁴ <https://www.knjiznica-jb-razanac.hr/wp-content/uploads/2021/01/Izvjescje-o-radu-za-2020.-godinu.pdf>

Za potrebe provedbe ovog istraživanja sudjelovali su knjižničari koji su zaposleni u jednim od 11 narodnih knjižnica Zadarske županije:

- Gradska knjižnica Zadar
- Narodna knjižnica Kali
- Hrvatska knjižnica i čitaonica Sali
- Knjižnica i čitaonica Gračac
- Knjižnica i čitaonica Obrovac
- Gradska knjižnica Biograd na Moru
- Knjižnica i čitaonica Novigrad
- Gradska knjižnica Pag
- Knjižnica „Šime Šugar Ivanov“ Kolan
- Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac
- Gradska knjižnica Benkovac

Narodne knjižnice su odabrane jer se nalaze u Zadarskoj županiji, a za ispitanike je bilo ključno da su to djelatnici koji su dobro upoznati s radom knjižnice. Iz svake knjižnice sudjelovao je jedan knjižničar/ka. Prvi intervju se održao putem platforme Zoom, dok se ostalih deset intervjuja provelo putem telefonskog poziva. Kada su se intervjui proveli, provodila se transkripcija i prikazani su rezultati istraživanja.

Opis intervjuja

Polustrukturirani intervju koristi se u svrhu kvalitativnog istraživanja. Lamza Posavec opisuje intervju kao razgovor između dvoje ili više ljudi, pri čemu je ključno da tijekom svakog intervjuja jedna osoba započinje komunikaciju postavljajući već unaprijed određena pitanja. Ispitanik potom na ta pitanja daje odgovore. Intervjui se prema svojoj strukturi dijele na nestrukturirane, polustrukturirane i strukturirane (Trbojević 2022, 140). Polustrukturirani intervju je razgovor dviju osoba bez strogo formuliranih pitanja. Prije provođenja intervjuja voditelj intervjuja se mora pripremiti s pitanjima ili temama koje žele da se u tom razgovoru objasne. Važno je pitanjima i potpitanjima obuhvatiti tematiku. Prilikom razgovora sugovorniku se dopušta odstupanje od teme, ali i otvaranje nove teme.²⁵ Intervju se sastojao od pet pitanja za knjižničare koji su provodili edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi, dok je drugi set pitanja bio namijenjen knjižničarima koji nisu provodili takav tip edukacija. Analiza se provela uz pomoć kategorija koje su bile izvedene na temelju pitanja za intervju. Kod pitanja za skupinu knjižničara koji su

²⁵ <http://struna.ihji.hr/page/actt-2013/>

provodili edukacije, naglasak je bio na opisu različitih vrsta edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti za osobe starije životne dobi. Drugo pitanje se odnosilo na opis tih edukacija, dok je treće pitanje istraživalo specifičnosti rada s osobama starije životne dobi. Četvrto pitanje se fokusiralo na suradnje s udrugama koje se bave starijim osobama, a posljednje pitanje se bavilo organizacijom samih edukacija. Kod druge skupine knjižničara koji nisu provodili edukacije, prvo pitanje je istraživalo važnost edukacija digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi. Drugo pitanje je istraživalo načine kako potaknuti starije osobe da se prijave na takve edukacije. Treće pitanje se odnosilo na ključne teme digitalne i medijske pismenosti koje su posebno važne za stariju populaciju. Četvrto pitanje je obuhvaćalo suradnju koja je potrebna kako bi se osobama starije životne dobi proširio pristup ovakvim edukacijama.

5.6. Rezultati i analiza intervjua

5.7. Rezultati intervjua s knjižničarima koji provode edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi

Prva tematska cjelina: Vrste edukacija za osobe starije životne dobi

Na ovo pitanje knjižničari su odgovarali tako da su naveli edukacije koje su provodili i koje teme su razradili u edukacijama.

Knjižničar 1 (dalje u tekstu KNJŽ1) navodi da nisu imali nazive edukacija, nego su to bile osnove korištenja računala.

KNJŽ1: „Nismo imali nazive edukacija, to smo mi zvali informacijska pismenost. Za osobe starije životne dobi gdje su oni učili zapravo osnove rada na računalu, dakle od Worda do slanja maila, takve neke ono najosnovnije stvari. A ove godine ove godine smo proveli malo drukčije. To je bilo, dakle, u sklopu EU projekta gdje su bili volonteri crvenog križa.“

Knjižničar 8 (dalje u tekstu KNJŽ8) ističe kako se većina osoba starije životne dobi tek na edukacijama susreće s radom na računalu, pa edukacije uvijek započinju s osnovama, ističe kako objašnjavaju naredbe na računalima i na aplikacijama.

KNJŽ8: „Većina polaznika edukacije prvi put se susretala s radom na računalu. Zbog toga bi početak edukacije započeli s upoznavanjem računala, ulaznim jedinicama poput tipkovnice i miša. Što koja tipka i naredba znače i upoznavanje s radnom površinom Windows operativnog sustava. Kreiranje i imenovanje mapa i dokumenata. Upoznavanje s internetom. Pretraživanje interneta putem Google servisa, YouTube i korištenje elektroničke pošte.“

Knjižničar 9 (dalje u tekstu KNJŽ9) navodi kad su se provodile edukacije, no ističe kako se odradi kratki intervju s osobama starije životne dobi kako bi točno izrazili što im predstavlja problem prilikom korištenja tehnologije.

KNJŽ 9: *„Imali smo dva tečaja koja su trajala 2 tjedna. To su bile osnove rada na računalu 2020. godine i onda smo ove godine imali edukacije za pametne mobitele. Tako da su oni rekli sami da uglavnom imaju pametne telefone i tablete, tako da smo ih podučavali tim tehnologijama. Prije početka edukacija, napravila sam kratki intervju s njima da vidim što ih zanima, što znaju, što ne znaju, što trebaju naučiti i onda na temelju toga dogovorili što i kako ćemo raditi.“*

Kroz ovo pitanje, knjižničari su opisali edukaciju o digitalnoj pismenosti, dok se edukacije o medijskoj pismenosti nisu provodile. Edukacije su se odnosile na osnovne vještine korištenja računala i pametnih telefona. Također, jedan od ispitanika napomenuo je da su prije takvih edukacija provodili kratke intervjuje kako bi bolje razumjeli s kojim se izazovima u korištenju tehnologije suočavaju osobe starije životne dobi.

Druga tematska cjelina: Struktura edukacija

Knjižničari su na ovo pitanje odgovarali opisom edukacija za starije osobe u knjižnicama u kojima su zaposleni. Opisivali su strukturu edukacija, koliko su trajale, jesu li bile redovite ili povremene, također isticali su važnost individualnih ili grupnih edukacija.

KNJŽ2 ističe kako su se prije pandemije edukacije provodile redovito, no tijekom izolacije, edukacije su se prestale održavati, no nastavili su 2023. godine. Također, ističe individualan rad sa starijim osobama jer smatra da im se tako pridodaje više pažnje.

KNJŽ2: *„Pa prije smo imali zapravo redovito. To je išlo nekako svaku zimu. I onda je to u Coroni stalo, taman smo trebali s time krenuti. Međutim, tu smo onda prestali, tako da sad imamo više manje povremeno kad se pojavi neka potreba i eto kažem to što je bilo zadnje u sklopu EU projekta. Polaznici čak znaju ponavljati, bude većina novih, ali znaju se neki i ponoviti. Pošto ipak su to ljudi starije životne dobi kojima nekad treba neke stvari malo više puta ponoviti. Provedena je edukacija gdje je bio individualan pristup sa starijim osoba. Stariji su tražili da im se objasni ono što inače ne znaju, tako da se radilo i na mobitelu, tabletu ili računalu. Na edukacijama se učilo o mobilnom bankarstvu, plaćanju računa, kupovanju preko interneta, također mailovi, baš je bio individualni pristup, svaka osoba je rekla što točno želi znati i onda se na tome radilo.“*

KNJŽ8 ima sličan individualan pristup prema radu sa starijim osobama kao i KNJŽ2. Ističe teorijski pristup i praktičan dio rada u edukacijama.

KNJŽ8: „Edukaciju bi započeli s prezentacijom na projektoru i potom bi prešli na praktični dio radionice uz pomoć polaznicima s problemima na koji bi naišli. Dok bi jedan djelatnik ili volonter bio zadužen za predavanje, drugi bi bio među polaznicima i pomagao. Broj radionica ovisi o broju zainteresiranih polaznika koji bi se prijavili na Pultu Središnje knjižnice. Većina polaznika su novi, ali ima i onih koji bi se nakon nekog vremena ponovo prijavili.“

KNJŽ9 opisuje edukacije koje su imali u knjižnici te navodi koliki je broj starijih osoba bio u grupama, također kao i prethodni ispitanici slaže se sa individualnim pristupom rada jer su grupe ipak bile prevelike.

KNJŽ9: „No, što se tiče ovih edukacija za računala što smo imali, to je bila velika grupa. Prevelika za mene iskreno jer su bile neke stvari koje smo morali ponavljati od početka svaki put. Tako da imala sam 2 grupe od 8 ljudi, ukupno njih 16, tako da je to baš bilo preveliko. Ja mislim da bi neka optimalna grupa bila troje do četvero ljudi zbog ponavljanja gradiva. Individualni pristup je efikasniji od grupnog pristupa. Što se tiče ponavljanja, dvije osobe su ponovno pristupile edukaciji.“

Knjižničari su opisivali edukacije o digitalnoj pismenosti i naveli su da obično ima veći broj novih polaznika, ali da se često ponavljaju isti sudionici kako bi dodatno utvrdili svoje znanje. Iz njihovih odgovora jasno se vidi da naglašavaju individualan pristup, smatrajući da je tako učinkovitije nego raditi u velikim grupama, jer im to omogućuje da svakoj starijoj osobi pomognu pojedinačno. Edukacije obično započinju teorijskim dijelom, potom se odradi praktičan dio na računalima ili pametnim telefonima.

Treća tematska cjelina: Specifičnosti u radu sa osobama starije životne dobi

Knjižničari su opisivali koje su osobine rada s osobama starije životne dobi. U svim odgovorima isticali su važnost jednostavnog pristupa, ponavljanja kada se pojave nejasnoće te temeljnog objašnjavanja na početku edukacije.

KNJŽ2 i KNJŽ9 navode kako se prilikom rada s osobama starije životne dobi ne smije ići preduboku u temu i navoditi kompliciranije pojmove. Također smatraju kako je ponavljanje za starije osobe iznimno korisno kod ovih edukacija.

KNJŽ2: „Vrlo jednostavno. Dakle, kreće se od najosnovnijih stvari. Ostaje se na 1. osnovnoj razini. Dakle ne ide se preduboko u temu, uče se osnove, kako upaliti računalo uopće i tako dalje. Takav je nekakav pristup, dakle da se ne ide preduboko, ali da se opet njima prilagodi i da se nauče osnove i kažem, mislim da je najbolji pristup ovaj koje smo zadnje radili taj individualni pristup, možda je i to jedna od specifičnosti.“

KNJŽ9: „Ponavljanje je majka znanja. Meni nije bilo teško raditi sa starijim osobama, puno mi je teže bilo s ove druge strane, ove pedagoške jer ponekad su zahtjevni kao mala djeca. Stariji više vole

individualni pristup više nego da su u nekoj grupi, jer neki su se bolje snalazili, a neki malo manje. Odlično mi je bilo što su ikonama na kompjuterima dodavali imena kako bi im bilo lakše, i krug na tražilici im je bio reket.“

KNJŽ8 se također slaže s prethodnim ispitanikom kako je važna jednostavnost prilikom rada sa starijim osobama, no ističe kako je bitan prvi dan edukacije kako bi naučili osnove kao što je pravilno držanje miša.

KNJŽ8: „Većina polaznika nikad nije imala doticaj s računalima. Zato je prvi dan edukacije najvažniji. Potrebno je posvetiti se radnjama koje prosječni korisnik više ni ne primjećuje. To su ispravno držanje miša, korištenje tipkovnice za unos velikih i malih slova, razumijevanje tipki poput razmaka, enter...“

Knjižničari ističu da je važno da su edukacije jednostavne, tako da bi se starije osobe lakše snalazile. Smatraju da je ključno pažljivo objašnjavati kako bi starije osobe bolje razumjele gradivo. Jedan od knjižničara naglašava potrebu za ponavljanjem, zbog toga što se neki polaznici nisu susreli s tehnologijom.

Četvrta tematska cjelina: Suradnja s udrugama

Knjižničari su iznosili informacije o udrugama s kojima uspostavljaju suradnju, načinima suradnje te kako ta suradnja doprinosi edukacijama o digitalnoj i medijskoj pismenosti za osobe starije životne dobi.

KNJŽ2: „Evo ovo je sad zadnja suradnja bila s Crvenim križem, sudjeluju volonteri iz te udruge i od iznimne su pomoći kad se radi sa starijim osobama.“

KNJŽ8: „Edukacije su se najviše organizirale u računalnoj učionici knjižnice i pripadajućim ograncima, a nekoliko puta su se organizirale u suradnji s Domom za starije i nemoćne osobe.“

KNJŽ9 navodi da kao knjižnica surađuju s jednom udrugom, no edukacije digitalne pismenosti se nisu provodile uz njihovu pomoć.

KNJŽ9: „Surađujemo kao knjižnica sa kudom, ali ne provodimo zajedno programe, oni samo poprate naše programe ukoliko ih organiziramo.“

Knjižničari su provodili edukacije o digitalnoj pismenosti u knjižnicama, ali su također održavali takve edukacije i u Domu za starije i nemoćne. Također, jedna knjižnica nije surađivala s udrugom, već je samostalno organizirala edukacije o digitalnoj pismenosti, dok je druga surađivala s udrugom Crvenog križa.

Peta tematska cjelina: Organizacija radionica

Knjižničari su podijelili svoje stavove o tome žele li da edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti bude organizirana kao grupna aktivnost ili individualno, te su isticali koje teme iz područja medijske pismenosti smatraju važnima za starije osobe.

KNJŽ2 naglašava važnost zaštite na internetu jer vjeruje da su stariji korisnici najranjiviji na internetu. Također, ističe da starije osobe često priznaju, ako nešto ne razumiju.

KNJŽ2: „*Rekla bih da starije treba podučavati o sigurnosti na internetu, jer oni zapravo najviše stradaju na internetu. Bilo bi korisno, svakako ih i tome podučiti. Stariji su puno opet otvoreniji od mladih, koji danas misle da sve znaju na internetu, a onda im se dogode greške dok stariji ljudi ipak znaju da ne znaju pa su puno, kako bi rekla, otvoreni za našu sugestiju i za nekakav takav pristup.*“

Slično razmišljanje kao i KNJŽ2 o temi zaštite na internetu ističe i KNJŽ9. Vjeruje da starije osobe nemaju jasnu viziju kako internet funkcionira te da često bez razmišljanja o posljedicama stisnu na različite stvari.

KNJŽ9: „*Važna tema bi bila možda sigurnost na internetu. Mislim da im to baš i nije najjasnije, jer oni kliknu sve i svašta, pa pitaju kakav im je ovo mail stigao, definitivno smatram da je to ključna tema za starije osobe.*“

KNJŽ8 ističe da starije osobe nisu imale iskustva s tehnologijom i da je ključno da im se sve objasni od početka. Dodatno, naglašava važnost pozitivne atmosfere tijekom edukacije. Primjećuje da se interes za računala smanjuje, dok se povećava za korištenje pametnih telefona.

KNJŽ8: „*Sve ima svoje prednosti i mane. Polaznici često nisu imali nikakav kontakt s računalima i zbog toga osjećaju nelagodu, strah i neugodno im je pitati nešto. Kada su u grupi i vide da nisu jedini tada se uz malo humorističnih komentara opuste što dovodi do bolje atmosfere i boljeg upijanja novih informacija. Čak si znaju međusobno pomagati. Zadnjeg dana edukacije kada bi savladali osnove korištenja računala, posvetili bi im se individualno ovisno o njihovim potrebama. Većini je bitna komunikacija s udaljenom rodbinom, a dalje čitanje portala s vijestima i gledanje servisa YouTube. S vremenom smo tako i prilagodili edukaciju. Ipak, sve veća prisutnost pametnih telefona koji mogu sve što se nekad zahtijevalo od osnovnog korištenja računala dovela je do manjeg interesa za korištenje računala, a više za korištenje istih. Zbog toga smatram da bi edukacija trebala ići u smjeru korištenja pametnih telefona.*“

Knjižničari dijele isti stav da bi ključne teme medijske pismenosti trebale uključivati zaštitu na internetu te važnost brze komunikacije na društvenim mrežama. Jedan od ispitanika primjećuje da se starije osobe sve više okreću korištenju pametnih telefona, pa smatra da su edukacije iz tog područja također bitne. Smatraju

da je individualni pristup bolji za osobe starije životne dobi jer se možda nikada prije nisu susrele s tehnologijom, pa im je potrebno više vremena za razumijevanje određenih lekcija.

5.8. Rezultati intervjua s knjižničarima koji ne provode edukacije digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi

Prva tematska cjelina: Važnost edukacija digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi

Knjižničari su se većinom složili da je važno da se osobe starije životne dobi educiraju o digitalnoj i medijskoj pismenosti zbog društvenog prihvaćanja i unaprjeđenja kvalitete života, dok je jedan od ispitanika izrazio suprotno stajalište, ističući važnost da osobe starije životne dobi stare bez uporabe tehnologije. Također, nekoliko ispitanika nemaju adekvatne uvjete za provedbu takvih edukacija.

Knjižničar 1 (dalje u tekstu KNJŽ1) opisuje kako starije osobe u knjižnici traže pomoć za skeniranje dokumenata i iznosi pozitivno stajalište o utjecaju tehnologije, spominjući potencijalne sustave ili aplikacije koje bi im olakšali život. Navodi s kojim problemima se starije osobe susreću prilikom korištenja tehnologije.

KNJŽ1: „Prije 30 godina su starije osobe bile baš ono što se kaže nepismene. Ali sad se već polako navikavaju na knjižnicu, ali neki ljudi traže da im ispišem umjesto njih neke dokumente. Također, digitalno skeniranje i to, kolege izađu u susret. Važno je da su i medijski obrazovani, da budu i oni u kontaktu s ovim digitalnim svijetom i društvenim mrežama. Trebaju biti u korak s novim tehnologijama, kad starijima dođe potrebama za tehnologijom onda se obraćaju kolegama za neke usluge koje oni ne mogu napraviti. Recimo, pitaju ih kako slati mailove i skenirati dokumente, primiti poruke i tako dalje. Važne su edukacije jer kad oni dolaze sa svojim mobitelima najčešće onda ne znaju niti poslati poruku kako treba, a pogotovo komplicirana je aplikacija E-građanin.“

Knjižničar 11 (dalje u tekstu KNJŽ11) navodi kako je važno da osobe starije životne dobi budu u korak s tehnologijom, kako bi uvidjeli prednosti brze komunikacije.

KNJŽ11: „Pa, mislim da je važno iz tog razloga da ostanu u koraku s tehnologijom, da mogu komunicirati možda sa svojim bližnjima. Važno je da imaju pristup novim tehnologijama.“

Knjižničar 3 (dalje u tekstu KNJŽ3) navodi slične stavove kao i prethodni knjižničar, smatra da je važno da se digitalno opismene zbog toga što je sve više usluga u knjižnici digitalizirano, ali i zbog prihvaćanja u društvu.

KNJŽ3: „Dakle, bilo bi važno da omogućimo da se starije osobe informatički opismene, jer je sve više naših usluga digitalizirano, pa da se znaju služiti njima. Važno je da se ne osjećaju odbačeni od društva

zato što ne znaju napraviti nešto na mobitelu, odnosno služite s nekakvim alatima koji su danas svakodnevica.“

Knjižničar 4 (dalje u tekstu KNJŽ4) ističe mogućnost da starije osobe koriste knjižnicu za obavljanje određenih zadataka ili aktivnosti koje inače ne bi mogle izvršavati kod kuće jer nemaju internet, tako im se olakšava korištenje tehnologije.

KNJŽ4: „Zato što na primjer, imamo bežični internet pa bi mogli dolaziti i boraviti naši umirovljenici koji su tu blizu i nemaju mogućnost nešto pogledati ako nemaju u kući internet i tako. Da, mislim to je ono što je doista potrebno.“

Knjižničar 5 (dalje u tekstu KNJŽ5) navodi kako osobe starije životne dobi mogu živjeti i bez uporabe tehnologije.

KNJŽ5: „Mislim da starije osobe treba voljeti i pustiti ih na miru, prilagoditi se njihovoj starosti i ne prilagođavati se novim tehnologijama.“

Knjižničar 6 (dalje u tekstu KNJŽ6) navodi problem kako su se osobe starije životne dobi školovale u vrijeme kada tehnologije nije bilo te da s ovakvim tipom edukacija nisu ni upoznate. Ističe se da odbijaju nove tehnologije i preferiraju tradicionalne medije.

KNJŽ6: „Mislim da te starije generacije naprosto su se školovale u vrijeme kada tih mogućnosti nije bilo, odnosno interneta nije bilo i oni nisu upoznati niti s digitalnom ni medijskom pismenošću iz tih razloga. Mi nismo organizirali edukacije zbog toga što mi nemamo adekvatne uvjete. Isto tako stariji korisnici kod nas uopće nisu zainteresirani za edukacije. Jer pazite, ja vam s njima često komuniciram, oni čak odbijaju pametne telefone, pa tako i dalje kupuju papirnate novine. Ne znam što bih vam rekla, smatraju da to naprosto nije za njih. I pristalice su tih tradicionalnih medija kao radija i ne prihvaćaju taj internet. Eto imaju mobitele s onim brojkama, to je sve što vam mogu reći.“

Knjižničar 7 i knjižničar 10 (dalje u tekstu KNJŽ7 i KNJŽ10) navode kako je važno da se osobe starije životne dobi educiraju o digitalnoj i medijskoj pismenosti kako bi samostalnije i aktivnije živjeli.

KNJŽ7: „Kako bi u potpunosti bili uključeni u društvo te u njemu aktivno sudjelovali. Digitalna i medijska pismenost osobama starije životne dobi omogućila bi veću samostalnost i neovisnost o drugima.“

KNJŽ10: „Važno je zbog novih tehnologija utjecati na čitalačke navike i interese starijih da budu uključeni u društvo bi ja rekla.“

Većina knjižničara smatra da je važno educirati starije osobe o digitalnoj i medijskoj pismenosti kako bi ih bolje integrirali u društvo. Međutim, suočavaju se s izazovima kao što su nedostatak osoblja sposobnog za

takvu edukaciju i nedostatak prostora u nekim knjižnicama. Jedan ispitanik preporučuje da starije osobe uživaju u svojoj starosti bez edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti.

Druga tematska cjelina: Poticanje prijave na edukacije

Knjižničari su isticali važnost komunikacije s osobama starije životne dobi tijekom njihovih posjeta knjižnici, pa bi im tako objasnili svrhu edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti. Nadalje, navode da bi im ponudili informativne brošure o takvom tipu edukacija. Također, jedan knjižničar je istaknuo kako ne bi predložio prijave na takav tip edukacija za osobe starije životne dobi.

KNJŽ1 naglašava razgovor kao najefikasniji način poticanja starijih osoba na sudjelovanje u edukacijama, pri čemu se ističe da knjižnica ima znatan broj upisanih starijih korisnika. Ipak, iako postoji značajan broj upisanih starijih osoba, postoji problem s nedostatkom osoblja. Zbog nedostatka osoblja, otežava se način provođenja edukacija.

KNJŽ1: „A dobro nije problem potaknuti starije osobe, možda najčešće razgovorom u knjižnici. Ovaj nije teško jer ima dosta i upisanih negdje oko 40 i nešto umirovljenika starije životne dobi. Imamo i dobar prostor za održavanje radionica i za medijsku pismenost. Ali problem je ovaj što nemamo dovoljno osoblja. Ali sad ako bude nekih europskih projekata nastojat ćemo organizirati ovaj tip edukacija za osobe starije životne dobi.“

KNJŽ5 ističe kako ne bi predložio da se osobe starije životne dobi prijavljuju na edukacije o digitalnoj i medijskoj pismenosti.

KNJŽ5: „Predložio bih da se ne prijavljuju.“

KNJŽ3, KNJŽ4, KNJŽ10 i KNJŽ11 imaju zajednička stajališta kada je u pitanju poticanje prijave za edukacije putem razgovora u knjižnici.

KNJŽ3: „Razgovorom kad dođu u knjižnicu i možda osnovati neke klubove u knjižnici, pa bi im tako pomogli da im objasnimo cilj edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti.“

KNJŽ4: „Pa razgovorom kad dođu kod nas, imamo dosta čitatelja starije populacije u odnosu na ukupan broj čitatelja.“

KNJŽ10: „Razgovorom u knjižnici i treba im objasniti cilj takvih edukacija, kako će im pomoći.“

KNJŽ11: „Svoje korisnike bih pri dolasku u knjižnicu upitala jesu li zainteresirani za takvu vrstu radionice, bi li se odazvali i ako žele da bi mogli organizirati za njih radionice na temu digitalne i medijske pismenosti. Znači izravnom komunikacijom sa svojim korisnicima.“

KNJŽ6 navodi kako bi se pružio detaljan opis različitih aktivnosti koje su dostupne korištenjem tehnologije, spominjale bi se prednosti interneta, društvenih mreža i aplikacija.

KNJŽ6: „*Ono što bi im ja rekla je recimo da taj internet ima nove mogućnosti koje nudi, recimo mogućnost da stvaraju vlastite sadržaje i da na taj način komuniciraju. Znači, ja bih objasnila koje su prednosti tih društvenih mreža i brze komunikacije recimo, objasnila bi im da ne bi trebali čekati u bankama, nego da postoje mobilne aplikacije gdje bi mogli to sve obaviti. Isto tako da bi mogli uštediti na tim papirnatim novinama, i da sve mogu pronaći na internet portalima.*“

KNJŽ10 ističe razgovor u knjižnici kao jedan od načina poticanja prijave na edukacije, naglašava ciljeve edukacija, te govori o koristima koje bi takve edukacije pružile i kako bi mogle pomoći osobama starije životne dobi.

KNJŽ10: „*Smatram da bi ih se moglo potaknuti kroz razgovor ili brošure u kojima će se jasno iznijeti što je digitalna i medijska pismenost, zašto im je potrebna te što se takvim tečajevima ili radionicama planira postići, upoznati ih s ciljevima i svrhom takvih programa te dobrobitima koje se mogu postići.*“

Knjižničari su odgovarali na ovo pitanje tako da bi potaknuli razgovor sa starijom populacijom. Tijekom tog razgovora, objasnili bi im svrhu i prednosti edukacija. Također su istaknuli ideju o brošurama koje bi jasno prezentirale svrhu i ciljeve ovih edukacija. Važno je napomenuti da je jedan ispitanik izrazio da se osobe starije životne dobi ne prijavljuju na takve edukacije.

Treća tematska cjelina: Ključne teme digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi

Knjižničari su isticali koristi koje pružaju određene aplikacije razvijene kako bi olakšale svakodnevni život. Većina knjižničara spomenula je uslugu E-građanin, koja bi mogla pomoći starijim osobama da izbjegnu čekanje u redovima. Također, spomenute su aplikacije kao što su YouTube ili mobilno bankarstvo. Također, poticali bi ih da koriste e – poštu ili da nauče kako skenirati dokumente kako bi izbjegli potrebu da odlaze u knjižnicu radi takvih usluga. Ključna tema medijske pismenosti za knjižničare je bila sigurnost na internetu.

KNJŽ1 navodi E-građanin kao uslugu koja je od iznimne pomoći za stariju populaciju, ističe važnost učenja korištenja e – pošte ili postupka skeniranja dokumenata.

KNJŽ1: „*Najbitnije iz teme digitalne pismenosti za starije osobe je da nauče koristiti E-građanin, još danas stoje pred uredima i čekaju kod državnih službi. Trebalo bi ih naučiti kako se pošalje mail ili se kopira dokument. Iz medijske pismenosti je ključna tema sigurnosti na internetu.*“

KNJŽ3 i KNJŽ4 također navode digitalne usluge i aplikacije koje bi pomogle osobama starije životne dobi. Naglašavaju zaštitu na internetu kao ključnu temu za starije osobe.

KNJŽ3: „*A ja mislim da je njima najpotrebnije kao npr. m-Banking, služenje digitalnim bankomatom ili E-građanin, navela bih zaštitu na internetu.*“

KNJŽ4: „*Smatram da bi bilo važno da nauče slati mailove, koristiti društvene mreže, no trebali bi naučiti kako zaštititi svoje podatke prilikom korištenja društvenih mreža ili aplikaciju E-građanin.*“

KNJŽ5 naglašava važnost da su osobe starije životne dobi digitalno i medijski nepismeni jer se time olakšava njihov proces starenja.

KNJŽ5: „*Najvažnije je da su digitalno i medijski nepismeni i trebaju uživati u životu.*“

KNJŽ6 ističe da su teme edukacija individualne jer svaka starija osoba može imati svoje vlastite interese i potrebe, stoga bi edukacije nudile teme koje su privlačne starijim osobama te usmjerene prema onome što točno žele naučiti.

KNJŽ6: „*Sve vam je u životu dosta individualno, nekoga zanima nešto, što drugog možda ne zanima. Ako starije osobe zanima glazba, uputila bih ih kako koristiti aplikaciju YouTube, također ako ih zanima kako brže riješiti račune, uputila bih ih na m-Banking. Mislim sve je zapravo važno, ali nema tu pravila i sve je uvijek individualno, tu se ne može generalizirati.*“

KNJŽ7 ističe zaštitu na internetu kao ključnu temu, vjeruje da su starije osobe često cilj prevare. Naglašava da je važno da mogu prepoznati lažne vijesti.

KNJŽ7: „*S obzirom da su osobe starije životne dobi često meta različitih prevara, smatram da je jedna od bitnijih tema kako u suvremenom svijetu u kojem smo preplavljeni hrpom informacija prepoznati lažne vijesti i informacije.*“

KNJŽ10 naglašava kako su starije osobe koje koriste usluge knjižnice dobro upoznate sa tehnologijom i da sudjeluju na društvenim mrežama.

KNJŽ10: „*Ovi moji korisnici većinom vidim da se dobro koriste tehnologijom. Vidim da imaju sve, ja imam društvene mreže, vidim da su oni aktivni na društvenim mrežama, aktivni su na Facebook-u, Instagramu, Pinterestu, pa smatram da su dobro upoznati s tehnologijom.*“

KNJŽ11 naglašava važnost educiranja o društvenim mrežama. Smatra da je važno da nauče koristiti funkcije na pametnim telefonima jer bi tada bili samostaljniji.

KNJŽ11: „*Rekla bih prvenstveno korištenje društvenih mreža. Njima bi trebalo objasniti određene funkcije na mobitelu ili na nekim aplikacijama. Oni se prepadnu kad vide na mobitelu neuobičajene stvari. Važno je da nemaju strah od korištenja modernih tehnologija.*“

Devet knjižničara se slaže da bi tehnologija, društvene mreže i moderni alati mogli pomoći osobama starije životne dobi. Vjeruju da bi im upotreba tehnologije omogućila veću samostalnost. Jedan ispitanik smatra da starije osobe koje dolaze u knjižnicu već posjeduju znatno znanje o tehnologiji i društvenim mrežama, a drugi ispitanik smatra da su takve edukacije nepotrebne starijim osobama.

Četvrta tematska cjelina: Suradnja s udrugama

Knjižničari su istaknuli da obično surađuju s lokalnim udrugama u svojem području, pri čemu je najčešće spomenuta suradnja s Crvenim križem, koja bi im u slučaju provođenja takvih edukacija pružala podršku. Nekoliko knjižnica ne surađuje s udrugama, ali ističu da postoje udruge u njihovom području. U slučaju provođenja edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti, otvoreni su za moguću buduću suradnju s tim udrugama.

KNJŽ1 i KNJŽ10 navode kako kao knjižnica ne surađuju s udrugama, no postoji udruga umirovljenika u njihovom gradu.

KNJŽ1: „*Ne znam da postoje udruge. Ja mislim da postoji udruga umirovljenika i udruga branitelja, pa bi se s njima moglo surađivati, kao knjižnica bi im ponudili mogućnost da nam pomažu prilikom rada sa starijima, te da im objasne koje su prednosti tehnologije.*“

KNJŽ10: „*Surađivali bi s udrugom u našem mjestu za starije osobe, koja je samo jedna, tako bi se i u tim udrugama opisali ciljevi tih edukacija.*“

KNJŽ11 bi surađivao sa udrugom za umirovljenike i Domom za starije i nemoćne.

KNJŽ11: „*Pa mislim da kod nas konkretno postoji samo jedna udruga za umirovljenike, obratila bi se i Domu za starije i nemoćne.*“

KNJŽ5 naglašava da kao knjižnica prihvaćaju suradnje.

KNJŽ5: „*Udruge koje žele s nama surađivati, prihvaćamo uvijek suradnju.*“

KNJŽ6 navodi kako ne postoje udruge na njihovom području, te bi tada tražili pomoć od Zadra kako bi se edukacije uspješno provodile.

KNJŽ6: „*U našoj sredini nema nikakvih udruga, zato smo možda i specifični, pa bi morali surađivati sa Zadrom.*“

KNJŽ7 ističe važnost doprinosa udruga u poticanju interesa korisnika za edukacije i ostalih da posjete knjižnicu.

KNJŽ7: „S udrugama koje uključuju osobe starije životne dobi, a djeluju na prostoru našeg mjesta što bi omogućilo da na lakši način dođemo te zainteresiramo za radionice i ne korisnike knjižnice.“

KNJŽ3 i KNJŽ4 imaju zajedničko mišljenje o suradnji s Crvenim križem i smatraju da bi volonterska podrška bila korisna za rad knjižnice.

KNJŽ3: „A možda bih dakle s Crvenim križem, to je jedina udruga u našem mjestu, oni bi nam pomogli u provođenju takvih edukacija, njihovi volonteri su od iznimne pomoći.“

KNJŽ4: „Ovdje imamo udrugu „Prospero“ odmah pored knjižnice, s njima bi surađivali, pa tako i s Crvenim križem, njihovi volonteri bi pomogli u individualnom pristupu sa starijim osobama.“

Iz odgovora knjižničara jasno se vidi da su voljni surađivati s udrugama koje djeluju u njihovoj sredini. Ukoliko, udruge ne postoje u njihovom području, razmotrili bi mogućnost traženja pomoći u Zadru. Dvoje knjižničara dijele zajedničko mišljenje da bi suradnja s udrugom Crvenog križa bila korisna, smatraju da bi im volonteri iz te udruge mogli pomoći u provođenju takvih edukacija. Dvije knjižnice bi surađivale s udrugom umirovljenika, dok bi ostale surađivale s udrugama koje su prisutne u njihovoj sredini.

5.9. Analiza intervju

Cilj ovog dijela istraživanja bio je odgovoriti na istraživačka pitanja i dobiti uvid u način provedbe edukacija za digitalnu i medijsku pismenost za starije osobe u jedanaest knjižnica u Zadarskoj županiji. Prije provođenja intervju, utvrđeno je da tri narodne knjižnice u Zadarskoj županiji provode takvu vrstu edukacije. Za knjižničare koji provode ove edukacije pripremljen je set od pet pitanja, dok je za osam drugih knjižnica koje ne provode edukacije pripremljen drugi set od četiri pitanja. Tijekom razgovora s knjižničarima koji provode edukacije, jasno se vidjelo da su potpuno razumjeli svrhu intervju. Istaknuli su važnost individualnog pristupa rada, jer smatraju da je jedan knjižničar nedovoljan zbog potreba starijih osoba, smatraju da im treba više vremena za objašnjavanje određenog sadržaja. Osim toga, jedna od knjižnica ne surađuje s udrugom, dok druge dvije redovito surađuju kako bi u edukaciji sudjelovale starije osobe koje ne idu u knjižnicu. Knjižničari su posebno bili zainteresirani za pitanje o ključnim temama medijske pismenosti jer ih je potaknulo na razmišljanje. Tijekom razgovora, istaknuli su zaštitu na internetu kao jednu od bitnih tema medijske pismenosti. Također su naglasili važnost brze komunikacije putem društvenih mreža. Istraživanje je omogućilo razumijevanje načina provođenja edukacija za digitalnu i medijsku pismenost za starije osobe u narodnim knjižnicama Zadarske županije te je potaknulo knjižničare na razmišljanje o proširenju ovih edukacija. Pitanjem o vrstama edukacija digitalne i medijske pismenosti

dobio se odgovor na prvo istraživačko pitanje: „*Kakvi se programi i aktivnosti digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi održavaju u narodnim knjižnicama Zadarske županije?*“ Ispitanici su istaknuli su da se provode edukacije digitalne pismenosti, no edukacije medijske pismenosti se ne provode. Osnove korištenja računala i pametnih telefona su oblici edukacija koje se provode u tri narodne knjižnice u Zadarskoj županiji. Drugo istraživačko pitanje glasi: „*Koje su teme obuhvaćene u programima poučavanja digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama Zadarske županije?*“ Osnove korištenja računala, funkcije računala, funkcije pametnih telefona, upoznavanje s Wordom, e-poštom, sustav E-građanin su teme digitalne pismenosti o kojima knjižničari educiraju u knjižnicama. Teme iz medijske pismenosti nisu navodili, no smatraju kako bi im bile korisne u daljnjem radu. Osam knjižničara koji ne provode edukacije digitalne i medijske pismenosti je odgovaralo na pitanja koja su se odnosila na njihovu percepciju važnosti takvih edukacija za starije osobe, te s kojim udrugama bi surađivali, također koje teme medijske pismenosti smatraju ključnima. Prilikom razgovora s knjižničarima većinom su svi imali jednaka mišljenja o tome da je važno da se osobe starije životne dobi educiraju o digitalizaciji kako bi bili prihvaćeni u društvu, te da je važno da se nauče koristiti sustavima kao što je E – građanin. Jedan knjižničar tijekom cijelog intervjua je imao stajalište da edukacije nisu za njih. Smatra da bi osobe starije životne dobi trebale biti digitalno nepismene. Također, dvoje ispitanika je navelo probleme s kojima se susreću te zbog njih ne mogu provoditi edukacije, a to su nedovoljan broj osoblja i nedovoljno prostora u knjižnici. Jedan ispitanik smatra da je važno da se starije osobe educiraju o temama koje su njima zanimljive. Prema njegovom mišljenju, edukacije bi trebale biti prilagođene svakom pojedincu. Na treće istraživačko pitanje koje glasi: „*Koje su mogućnosti unapređenja postojećih edukativnih aktivnosti digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi u narodnim knjižnicama Zadarske županije?*“ odgovoreno je putem cijelog intervjua. Zaključak bi bio da tri narodne knjižnice u Zadarskoj županiji žele unaprijediti svoje aktivnosti putem suradnje s udrugama te unaprijediti svoje edukacije o medijskoj pismenosti, s obzirom da postoje teme koje su relevantne za starije osobe. Sedam ispitanika koji ne provode edukacije smatraju da bi i njima edukacije digitalne i medijske pismenosti bile korisne jer je u knjižnicama velik broj upisanih umirovljenika, a često se suočavaju s pitanjima i problemima vezanim uz tehnologiju.

6.Zaključak

Ovaj završni rad istražuje kako osobe starije životne koriste novu tehnologiju. U pregledu literature navode se istraživanja čiji rezultati pokazuju da starija populacija sve bolje prihvaća modernu tehnologiju jer smatra da na taj način može bolje komunicirati s ostalima, pronalaze teme koje ih zanimaju, te postaju samostaljniji. U teorijskom dijelu rada raspravlja se o karakteristikama korisnika koji pripadaju grupi osoba starije životne dobi, a posebna pozornost usmjerena je prema odnosu osoba starije životne dobi spram

tehnologije, kao što su računala i pametni telefoni. Posebna pažnja usmjerena je prema radovima koji se bave karakteristikom digitalne i medijske pismenosti starijih osoba. U posljednjem dijelu teorijskog dijela rada istražuju se razlozi zašto su narodni knjižničari ključni akteri u provođenju edukacija o digitalnoj i medijskoj pismenosti. Naglašava se njihova iznimna važnost u obrazovanju te kako doprinose razvoju cjeloživotnog obrazovanja za sve dobne skupine. Kako bi osobe starije životne dobi bile prihvaćene u društvu i kako bi im se olakšao cijeli proces starenja potreban je angažman raznih aktera u društvu. U radu se opisuju primjeri dobre prakse programa i aktivnosti udruga i narodnih knjižnica programa i aktivnosti u inozemstvu i Hrvatskoj koji pružaju podršku starijim osobama u savladavanju tehnoloških izazova. Na temelju teorijskog djela i analize provedenih edukacija, istraživanje se usmjerilo na narodne knjižnice u Zadarskoj županiji. Pavić Rogošić navodi da se s godinama smanjuje broj starijih osoba koja koriste računala (Pavić Rogošić 2022 , 115). Ova teza je posebno zanimljiva jer su ispitanici tijekom intervjuiranja, istaknuli da su osobe starije životne dobi sve više zainteresirane za pametne telefone jer se njihova potreba za njima povećava više nego za računalima.

Istraživanje završnog rada se sastoji od dva djela, od analize sadržaja i intervjua. Analizirane su mrežne stranice i godišnja izvješća knjižnica, te su se putem e-pošte kontaktirali djelatnici za detaljnije opise edukacije. Analizirani su programi i aktivnosti digitalnog i medijskog opismenjavanja starijih osoba koje se provode u narodnim knjižnicama Zadarske županije. Pri proučavanju mrežnih stranica i godišnjih izvješća, vidljivo je da su edukacije o digitalnoj pismenosti navedene i opisane, ali zaposlenici knjižnica daju detaljnije informacije o tim edukacijama. U istraživanju korištene su dvije metode - analiza sadržaja i polustrukturirani intervjui. Analiza sadržaja je formalnija metoda, a intervjui omogućuje da ispitanici izraze svoja mišljenja o temi o kojoj razgovaraju sa istraživačem. Tijekom analize sadržaja, pronađene su identične informacije koje su ispitanici iznijeli tijekom intervjua. Intervjui su provedeni s djelatnicima knjižnica u Zadarskoj županiji. U kvalitativnom istraživanju je sudjelovalo jedanaest knjižničara koji su zaposleni u narodnim knjižnicama te su se proveli intervjui kako bi se dobila vizija o edukacijama digitalne i medijske pismenosti za osobe starije životne dobi. Sažetak bi bio da su knjižničari razumjeli cilj cjelokupnog intervjua i namjeravaju nastaviti s provedbom edukacija o digitalnoj pismenosti, ukoliko su ih do sada provodili. No, zanimljiv podatak je da nijedna narodna knjižnica u Zadarskoj županiji ne provodi edukacije o medijskoj pismenosti, no ovaj intervjui ih je potaknuo da razmišljaju o takvom tipu edukacija jer smatraju da bi ključna tema medijske pismenosti za osobe starije životne dobi bila sigurnost na internetu. Unatoč tome, većina ispitanih knjižničara ne provodi takve edukacije u svojim knjižnicama. Problemi s kojima se neke knjižnice susreću su nedostatak osoblja i nedovoljan prostor za provedbu edukacija. Također, tijekom razgovora s knjižničarima primjećuje se da većina dijeli slično mišljenje o tome koje teme digitalne i medijske pismenosti su ključne za stariju populaciju. Međutim, jedan knjižničar je rado

sudjelovao u intervjuu, ali tijekom cijelog razgovora je isticao kako bi starije osobe trebale uživati u starosti bez korištenja tehnologije.

7. Literatura

1. Abels, Eileen, Rebecca Jones, John Latham, Dee Magnoni i Joanne Gard Marshall. 2003. „Informacijska kompetencija stručnjaka 21. stoljeća." NSK.hr. Pristupljeno: 30. svibanj 2023. <https://www.nsk.hr/cuk/dokumenti/SLA%20kompetencije.pdf>
2. Benković, Vanesa i Ivan Balabanić. "Analiza sadržaja najposjećenijih hrvatskih internetskih portala." *Medijska istraživanja* „, 16, br. 2 (2010): 43-57. <https://hrcak.srce.hr/63939>
3. Biloš, Antun, 2020. "Izazovi internetskog informacijskog prostora: kako stanovnici Republike Hrvatske doživljavaju problem lažnih vijesti*." *CroDiM* 3, br. 1, 166-185., <https://hrcak.srce.hr/236267>
4. Celer, Čeněk i Michaela Jánská. "Online Habits of the 55 plus Generation in a Selected Region of the Czech Republic." *Market-Tržište* 29, br. 2 (2017): 125-138. <https://doi.org/10.22598/mt/2017.29.2.125>
5. Ciler, Željka. 2020. "Treća životna dob u digitalnom društvu." *Epale.ec.Europa.eu*. Pristupljeno: 18. ožujka 2023. https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/treca_zivotna_dob_u_digitalnom_drustvu.pdf
6. Despot Lučanin, Jasminka. 2022. *Psihologija starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap
7. Čurin, Jasna. "U ZEMLJI ZNANJA SENIORI DOISTA ŽELE UČITI." *Andragoški glasnik* 16, br. 2. (29) (2012): 143-153. <https://hrcak.srce.hr/103398>
8. Jakopec, Tomislav, Josipa Selthofer i Ines Hocenski. "Korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija među članovima „Matice umirovljenika grada Osijeka“." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 65, br. 1 (2022): 129-151. <https://hrcak.srce.hr/278546>
9. Katić, Miroslav. "Digitalne kompetencije knjižničnih djelatnika Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 65, br. 2 (2022): 227-245. <https://hrcak.srce.hr/285519>
10. Koontz, Christie, Barbara, Gubbin. 2011. *IFLA - ine smjernice za narodne knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
11. Kraljić, Matea i Dina Lončarić. "ANALIZA SADRŽAJA WEB STRANICA HRVATSKIH HOTELA." *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku* 9, br. 3-4 (2015): 81-94. <https://hrcak.srce.hr/149936>
12. Lukačević, Srđan, Dino Radmilović i Kornelija Petr Balog. "Digitalne kompetencije i treća životna dob : analiza programa informatičkog i informacijskog opismenjavanja korisnika treće

- životne dobi Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek." Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, br. 2 (2018): 123-153. <https://doi.org/10.30754/vbh.61.2.667>
13. Malović, Stjepan. "UMIRU LI KVALITETNE NOVINE?." Liburna 1, br. 1 (2012): 5-5. <https://hrcak.srce.hr/118515>
 14. Marinović Glavić, Mihaela, Anamarija Mandić, Denis Juraga, Vanja Vasiljev, Tomislav Rukavina i Lovorka Bilajac. "Samoprocjena zdravlja i funkcionalna sposobnost osoba treće životne dobi." Medica Jadertina 50, br. 4 (2020): 285-291. <https://hrcak.srce.hr/250749>
 15. Nekić, Marina, Ivana Tucak Junaković i Neala Ambrosi-Randić. "Korištenje interneta u starijoj dobi: Je li važno za uspješno starenje?." Suvremena psihologija 19, br. 2 (2016): 179-193. <https://doi.org/10.21465/2016-SP-192-04>
 16. Nouchi, Rui i Kawashima, Ryuta (2017), Benefits of "Smart Ageing" Interventions Using Cognitive Training, Brain Training Games, Exercise, and Nutrition Intake for Aged Memory Functions in Healthy Elderly People. In Memory in a Social Context (pp. 269-280). Springer, Tokyo
 17. Panella, Nancy Mary. 2009. SMJERNICE za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
 18. Pavić-Rogošić, Lidija; Vorberger, Ksenija; Čižmar, Žarko; Žajdela Hrustek, Nikolina; Čižmešija, Antonela; Kirinić, Valentina; Šimić, Diana; Begičević Ređep, Nina; Frković Marijan, Prikaz ideje, implementacije i aktivnosti projekta Digitalna.hr u cilju integracije ranjivih skupina u digitalno društvo // Croatian Regional Development Journal, 3 (2022), 2; 114-137 doi:10.2478/crdj-2022-0012 (domaća recenzija, članak, stručni)
 19. Poredoš, Daša. "PRILAGODBA NA SAMAČKI ŽIVOT KOD OSOBA STARIJE ŽIVOTNE DOBI." Ljetopis socijalnog rada 8, br. 1 (2001): 7-34. <https://hrcak.srce.hr/3550>
 20. Sak, P., & Kolesárová, K. (2012). Sociologie stáří a seniorů. Grada: Praha
 21. Skoko, Božo i Nikola Vrdoljak. "Stvarni dosezi news portala – međuodnos čitanosti, vjerodostojnosti i utjecaja ." Hum 13, br. 19 (2018): 79-97. <https://hrcak.srce.hr/212439>
 22. Stojanović, Zrinka, Ana Štambuk i Lucija Vejmelka. "Pametno starenje: izazovi (ne)korištenja tehnologije." Jahr 11, br. 1 (2020): 37-60. <https://doi.org/10.21860/j.11.1.2>
 23. Trbojević, Filip. "Metodologija društvenih istraživanja. Temeljni uvidi (Vesna Lamza Posavec)." Socijalna ekologija 31, br. 1 (2022): 139-141. <https://hrcak.srce.hr/277758>
 24. Vučetić, Vlatko. 2019. Medijska pismenost kao ključna kompetencija 21. stoljeća. South Eastern
 25. Zovko, A. & Vukobratović, J. (2017) Percepcija starenja i društveno medijska slika o starima. Andragoške studije (Andragogical Studies), 1 (1), 111-124.

8. Internetske stranice

1. Medijska pismenost.hr, URL: <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> Pristupljeno: 19. ožujka 2023.
2. Narodne novine, URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_05_59_1324.html Pristupljeno: 21. ožujka 2023.
3. Ipsos connect. Analiza radijskog tržišta, URL: <https://www.aem.hr/wp-content/uploads/2018/11/Analiza-radijskog-tr%C5%BEi%C5%A1ta.pdf> Pristupljeno: 11. kolovoza 2023.
4. Medijska pismenost.hr , URL: <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> Pristupljeno: 2. travnja 2023.
5. Europsko vijeće, URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8578-2018-INIT/hr/pdf> Pristupljeno: 2. travnja 2023.
6. Bacači sjenki, URL: <https://bacaci-sjenki.hr/filmski-labirint/> Pristupljeno: 20. ožujka 2023.
7. Knjižnice grada Zagreba, URL: <https://www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/65-plus-o-projektu/56845> Pristupljeno: 21. veljače 2023.
8. Medijska pismenost.hr, Vodič za srebrne surfere, URL: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2022/05/brosura-Vodic-za-srebrne-surfere.pdf> Pristupljeno: 2. travnja 2023.
9. Naši školji, URL: <https://www.nasiskolji.hr/2022/09/21/nove-radionice-o-medijskoj-i-informatickoj-pismenosti/> Pristupljeno: 21. veljače 2023.
10. Medijska pismenost.hr, Edukacija o lažnim vijestima za generaciju 65+, URL: <https://www.medijskapismenost.hr/edukacija-o-laznim-vijestima-za-generaciju-65/> Pristupljeno: 21. ožujka 2023.
11. Pučko otvoreno učilište Čakovec, URL: <https://pou-cakovec.hr/eucountry-digitalne-radionice-za-starije/> Pristupljeno: 22. veljače 2023.
12. Odraz, URL: <https://www.odraz.hr/novosti/odraz-ove-vijesti/nuzan-razvoj-digitalne-pismenosti-starijih-osoba-i-osoba-s-invaliditetom/> Pristupljeno: 20. ožujka 2023.
13. Comhairle Contae an Chláir, URL: <https://www.clarecoco.ie/your-council/%5Bnews%5D/smartphone-education-classes-for-older-people-in-clare-libraries.html> Pristupljeno: 22. ožujka 2023.
14. Government technology, URL: <https://www.govtech.com/network/ohio-libraries-enlist-tech-trainers-to-fight-digital-divide> Pristupljeno: 22. ožujka 2023.

15. Digital Skills and Job Platform, URL: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/news/improving-digital-skills-seniors-and-vulnerable-groups>
Pristupljeno: 22. ožujka 2023.
16. Gradska knjižnica Požega, URL: <https://gkpz.hr/2022/08/22/bit-i-umirovljenik-informaticke-radionice-za-umirovljenike/> Pristupljeno: 20. ožujka 2023.
17. Gradska knjižnica Požega, URL: <https://gkpz.hr/2022/09/21/kako-e-citati-prijavi-se-i-saznaj/>
Pristupljeno: 20. ožujka 2023.
18. Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar, URL: <https://knjiznica-bjelovar.hr/program/osnove-koristenja-racunala-i-pametnih-telefona-za-pocetnike/>
Pristupljeno: 21. ožujka 2023.
19. Gradska knjižnica Rijeka, URL: <https://gkr.hr/Magazin/Najave/Radionica-digitalnih-vjestina-za-umirovljenike-Treca-dob-citanja> Pristupljeno: 21. ožujka 2023.
20. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, URL: <https://gkka.hr/?event=radionice-digitalni-kutak-e-gradani-2-2> Pristupljeno: 21. ožujka 2023.
21. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci, URL: <https://gkvk.hr/2017/01/26/informaticke-radionice-55/> Pristupljeno: 22. ožujka 2023.
22. Gradska knjižnica Zadar, Godišnja izvješća, URL: <https://www.gkzd.hr/gi> Pristupljeno: 11. kolovoza 2023.
23. Gradska knjižnica Biograd na Moru, URL: <https://gkbnm.hr/> Pristupljeno: 23. ožujka 2023.
24. Narodna knjižnica Jurja Barakovića Ražanac, URL: <https://www.knjiznica-jb-razanac.hr/wp-content/uploads/2021/01/Izvjesce-o-radu-za-2020.-godinu.pdf> Pristupljeno: 28. kolovoza 2023.
25. Struna, Hrvatsko strukovno nazivlje, URL: <http://struna.ihj.hr/page/actt-2013/> Pristupljeno: 30.8.2023.

Digital and media literacy programs for the elderly in public libraries

Abstract

Changes in everyday life brought about by new technologies require the acquisition and refinement of digital and media literacy skills. The topic of this paper is focused on the use of technology in older age, including the use of social media with an emphasis on mass media and the impact of fake news on the daily lives of older individuals, as well as the role of public libraries in this process. Digital and media literacy are important for older individuals to cope with modern technology. Digital literacy involves computer

skills, the use of smartphones, finding specific websites, and more, while media literacy enables individuals to consciously and understandingly select information that is important to them. Public librarians are helpful as educators who demonstrate their willingness to assist older individuals and are focused on developing education programs to help them overcome uncertainties in using computers or smartphones. The research method used in the paper included content analysis and semi-structured interviews. The results of the research in selected public libraries abroad, in Croatia, and within the Zadar County indicate that public libraries and librarians provide support to the older population to make technology more accessible to them in an acceptable manner. The research results show that if librarians conduct digital and media literacy education for older individuals, the older population shows interest in these programs and regularly participates in them. On the other hand, libraries that do not provide such education also aim to improve their services and offer such programs to older individuals to enable them to lead simpler and more independent lives.

Keywords: education, older individuals, public libraries and librarians, digital literacy, media literacy, technology

9. Prilozi

Protokol intervjua

Intervju sa knjižničarima koji provode edukacije

1. Koje edukacije o digitalnoj i medijskoj pismenosti provodite za osobe starije životne dobi?
2. Opišite kako izgledaju radionice? (provode li se u grupi ili individualno; provode li se edukacija redovito ili povremeno; polaznici su uvijek novi ili ima i onih koji dolaze ponovno)
3. Koje su specifičnosti u radu sa starijim osobama (u edukaciji digitalne i medijske pismenosti)?
4. S kojim udrugama surađujete?
5. Kako bi po vašem mišljenju trebalo organizirati radionice digitalne i medijske pismenosti – zajedno ili odvojeno? Koje bi teme iz medijske pismenosti trebalo uključiti u takvu vrstu aktivnosti?

Intervju sa knjižničarima koji ne provode edukacije

1. Zašto je važno da se osobe starije životne dobi educiraju na temu digitalne i medijske pismenosti u knjižnici?
2. Kako biste potaknuli starije osobe da se prijave na tečajeve ili radionice o digitalnoj i medijskoj pismenosti?
3. Koje teme digitalne i medijske pismenosti smatrate ključnim za osobe starije životne dobi i zašto?

4. Na koji način i s kojim udrugama biste surađivali kako biste proširili pristup edukaciji o digitalnoj i medijskoj pismenosti za starije osobe?